

Година II. — Октомврий. 1. 1871. — Книжка 1.

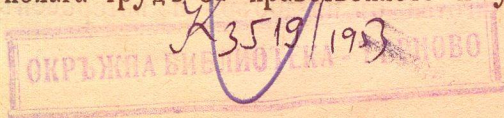
СКАСКА

ВРЪХУ СЛАВЯНИТЪ ВЪОБЩЕ И ВРЪХУ БЪЛГАРИТЪ ВЪ ОСОБЕННОСТ

*Държана отъ Г-на П. В. Оджакова въ Цариградското
Бъл. Читалище на 12 Септемврий.*

ЛЮБЕЗНЫ Г-ДА И Г-ЖИ!

Поканенъ чястно въ разговоръ отъ странѣтъ на нѣ-
колко почтенны членове отъ тукашното благонадежно Бъл-
гарско Читалище да държи какъвъ-годѣ разказъ лицето,
което има честь да стои и говори сега предъ вашетѣ
благодарителна снисходителность, не е могло да ся отка-
же че да не направи това, макаръ, че това лице ся осѣ-
ща еще слабо да занимава публичны събрація съ таквы-
зи нѣща, които изыскватъ по-дълбоки познанія и по-вещо
изложение за прѣдъ вниманіето на почтеннѣтъ както сега
събранѣ публичнѣ. Лицето, което занимава сега вашя про-
нитателенъ погледъ, кѣту има честытъ да ся удостои да
бже поканено отъ странѣтъ на централното Българско
благонадѣжно огнище, което има за цѣль да распростра-
нява добры и полезны познанія въ широкѣ, милѣ Българіѣ,
Тракіѣ и Македоніѣ; което, има за цѣль да поощрява
сѣкиго да полага трудъ за нравственното и умственно

развитіе и всякистранно разбогатяваніе всрѣдъ милья ни народъ, който съ искренны чувства и вѣрнѣ надѣждѣ очаква много голѣмы сполуку отъ това огнище, нарѣчено Читалище, което прави честь и слава на тукашнытъ Българскы особ. млади рѣвнители за всяко народно добро, къту има, повтарямъ, честь да бѣде удостоено да му ся прѣдложи така любезно да ся приготви да позалѣже съ нѣщичко присѣтствующѣтъ сега тукъ почтенѣ и заслуживающѣ уваженіе публикѣ, счита за своѣ дльжность да ся изрази откровенно, че оно срѣща въ себя си вжтрѣшнѣ борбѣ, слѣдъ къто даде думѣ че ще ся постараете да ся приготви да продума двѣ-тры слабы думы; борбѣ, повтарямъ, която естественно ся появява у члияка, когато ся бере да занимава съ думытъ си едно таквозь събраніе, което еще не му е отблизу познато. И дѣйствително, борбата трѣбаше да ся появи по тѣзъ причинѣ, че лицето, което има честь да говори сега, незнае каквы ще бѣдѣтъ присѣтствующѣтъ г-да и г-жи, и къту за каквы нѣща тѣ иматъ снисходително благоволеніе да имъ ся говори, понѣже говореца не е ималъ случай да бѣва въ тукашнытъ почтенны Българскы събранія, въ които прѣдполага да има лица отъ всея Българіѣ. Нѣка ни бѣде дозволено да ся изразимъ по нашинскы. Къту имамъ честь да ся явя сега на това мѣсто, исповѣдвамъ, че съмъ еще новъ и неопытенъ въ тѣкытъ оцѣвнїя на тукъ събранѣтъ почтеннѣ публикѣ, и поради туй, взѣмамъ честь да попросѣ вашето снисхожденіе, Л. Г-да и Г-жи, надѣвамъ ся че не ще ми отрѣчете да мя извините за смѣлостѣтъ, коѣто употрѣбихъ при обѣщанїето си че ще говорѣ нѣщичко. Считаю за дльжность да кажѣ прѣдварително, че отъ оногова, който има честь да ви говори сега, нетрѣба да очаквате да чюете, Богъ вѣсть, каквы ли высокы и неизвѣстны вамъ работы! Не, таквозь нѣщо не ся очаква отъ говореца, който ще говори или приказва съ васъ за нѣща, които ви ся извѣстны изъ исторїѣтъ, извадени и почърпнѣты изъ народныя животъ. Понѣже врѣмято бѣше късо, то говореца не можи да ся съобрази съ желанїята на почтеннѣтъ тукъ събранѣ публикѣ, върху какво да ся говори; нѣма врѣмя, думамы, и да ся приготви съ по-добъръ и интересенъ матерїалъ.

Това кѣту станѣ така на-скоро, говореча разсѣди като за по-занимателно да избере да говори: 1) *пльцо отъ историческыя и политическый животъ на древнытъ славяны въобще и на Българитѣ въ особенностъ и 2) пльцо за вжтрѣшнїя общественъ животъ на славянытъ.*

Такъвъ прѣдмѣтъ мы го избрахмы по тѣзъ причинѣ, че имяхмы случай да видимъ въ призователнытъ билеты отъ странѣ на почт. Читалищно настоятелство, да ся казва, какво че мы смы щѣли да държимъ разсказъ за Славянытъ въобще, безъ да смы имали честь да обадимъ избранныя си прѣдмѣтъ. Кѣту видѣхмы вече избранъ прѣдмѣтъ за насъ, мы го не отвърлихмы по тѣзъ причинѣ, че онъ ся занимава съ живота на нашитѣ прадѣды славяныи малко много не е лишентъ отъ любопытство, да не кажемъ голѣмжтѣ думѣ, привлекателностъ, понѣ за насъ Българитѣ, които правимъ чясть отъ тозъ народъ, или по-добрѣ да ся изразимъ, живѣли смы такъвъ животъ. Настоящия нашъ разсказъ ся начѣртава така.

Най-напрѣдъ ще ся каже нѣщичко за древнытъ славяны, послѣ за славянытъ по нашитѣ мѣста и по Дунава, напоконъ за Българитѣ, шопытъ и македонцытъ. За другытъ съсѣдны намъ плѣмяна и за вжтрѣшнїя общественъ животъ на славянытъ да ни бѣде дозволено да оставимъ разсказа върху тѣхъ за другъ пѣтъ.

Исповѣдвамы откровенно, че такъвъ прѣдмѣтъ, кой то имяхмы честь сега да прѣдначертаемъ, не е по силытъ ни; той е обширентъ и изысква много врѣмя и голѣмы познанїя за разработванїето му. Нѣ понѣже почт. Читалищно Настоятелство за благо разсѣдило да очяква отъ насъ да ся разговарямы за такъвъ прѣдмѣтъ, то за да го не гудимъ въ отговорно положенїе прѣдъ призованытъ уважаемы лица, ще ся опытамы, до колкото ни позволяватъ слабытъ ни познанїя да припомнимъ съ васъ наедно нѣкои само историч. появленїя въ живота на Славянытъ въобще. И така да ни бѣде дозволено отъ вашѣтѣ благосклоннѣ вољѣ Л. Л. Г-да и Г-жи да продължавамы за.

І ДРЕВНЫТѢ СЛАВЯНЫ ВЪОБЩЕ.

Отъ кога сѣ захванѣли Славянытъ въ Азіѣ да живѣятъ историч. животъ, не е извѣстно на Исторїятѣ, и

какъвъ животъ сж живѣли, пакъ не е извѣстно. Прѣд-полага са само, и то на основаніе на нѣкои языкословны думы и правовы обычаи по сравненіе съ такъвизи нѣща въ другитѣ народы, че Славянитѣ въ Азіѣ живѣли самостоятелно, когато еще съ Нѣмцитѣ съставляли еднѣ народъ нераздѣленъ. Когато Нѣмцитѣ ся отдѣлили и потѣглили къмъ Европѣ, тогыва Славянитѣ останѣли самичкы и можетъ быти съставлявали единъ грѣмаденъ народъ, кѣто едно нераздѣлно плѣмя, което е живѣло подъ еднѣ властъ и ся е управлявало по едны общи закони т. е. «по закону вѣкожизненныхъ Боговъ», спорѣдъ както говори Славянското прѣданіе. Славянитѣ сж прѣминували въ Европѣ по два пѣтища 1) прѣзъ М. Азіѣ въ Тракіѣ (Трак. и Илир. Слав.) и 2) прѣзъ Р. Бѣлѣ (Волѣ) въ Европѣ (Сѣв. Зап. и др. Славяны). Повечето ся мысли, че Славянитѣ сж са распрѣснѣли по Европѣ отъ Старо-Планинскій Полу-островъ, т. е. отъ кѣдѣ Адриатическото моріе (Венеты, Анты, и про.) и отъ кѣдѣ Дунава (Бѣлгары, Руссы, Славены, и пр. споредъ Нестора).

Кѣту незнаемы почти нищо за старитѣ Славяны въ Азіѣ, мы знаемы по нѣщичко за тѣхъ въ Европѣ.

Тукъ ся срѣща затрудненіе голѣмо въ това, да ся рѣши въпроса, кога сж прѣминѣли Славянитѣ въ Европѣ. Исторіята еще не е достигнѣла до тѣзъ възможность, щото да го рѣши тозъ въпросъ, който си остава неразрѣшенъ. Иъ той можи да бѣди разрѣшенъ, и съ врѣме за наврѣдъ може да ся открие, кога приблизително сж ся прѣселѣвали Славянитѣ въ Европѣ, особено ако ся изучи по-подробро исторіѣтѣ на Азіѣтскитѣ народы по прѣданіята имъ. Мы трѣба за сега да си припомнимъ онова само, което ся мысли кѣту за по близу до истинѣтѣ. Знае ся че Славянитѣ живѣли въ Европѣ еще прѣди Рожд. Христ. По снова врѣмя тѣ живѣли кѣту самостоятелни господары на своѣтѣ територіѣ (землѣ). Знае ся отъ исторіѣтѣ че Венетитѣ, по-послѣ Анты и Славяны живѣли отъ незаповнены врѣмяна на старо-планинскія сегашенъ полу-островъ, гдѣто они по нѣкогашъ ставали самостоятелны, а по нѣкогашъ ся подчинявали подъ върховнѣтѣ само властъ на Римскѣтѣ и Визан-

тийскѣ имперіи. Тѣзи славяны или Илюрцы населявали пространството отъ брѣгищата на Адриатическо моріе чякъ до прѣдѣлытъ Дунавскы: т. е. всичко Подунавіе. Сѣществувало е такожде Македонска Славянія съ вжтрѣшнѣ самостоятелность по общинскы права. Отколы врѣмя, до идваніето на Волжскытъ Българи отсамъ Дунава, живѣли по полытъ на балкана и въ балкана 7-тѣхъ Славянскы общины. Историцытъ казватъ, както ви е извѣство, че дълго врѣмя въ Иллирикъ и Тракіѣ Славянытъ съхранявали своѣтъ самостоятелность и народность. По рано 200 години прѣди Р. Хр. Славянытъ живѣяли на Старо планинскый полуостровъ (Полвій II, 17, който живѣлъ 183 год прѣди Рожд. Христ.)

Неще бѣде прѣтворено, Люб. г-да и г-жи да наведѣжъ, ако ни допусчатъ, нѣколко общы бѣлѣжки отъ разны писатели за древнытъ Славяны въ Европѣ:

Отъ Адриатическото моріе до Балтійското "sinus veneticus", быле се Славянскы населенія подъ имя Венеты. Славянытъ ся извѣстны чякъ на Римлянытъ, че сѣ живѣли въ прѣдѣлытъ Подунавскы и по брѣгищата на Адриатическо морѣжъ. Херодотъ, Несторъ, Далимилъ, Кандубекъ и Богухвалъ говорятъ за Дунавскытъ и Иллирийскы славяны.

Славянытъ отъ Дунавскытъ страны ся распъзели и населили всички страны подъ названіе. Венеты, Анты и Славяны: отъ сихъ же о и в (72) язѣку бысть *языкъ словенскъ отъ племѣна Афетова Илюрцы, еже соуть словѣне. По мнзыхъ же врѣмянехъ стѣли соуть словене по Дунави, идѣ естъ нынѣ оугурска земля и Болгарьска . . Илюрикъ . . . тоу бо бѣша словене первое.* Славянытъ ги быле принѣдили Келцытъ и Галмытъ да напустѣтъ своитѣ Дунавскы жилища. Ето какво казва Рускый Монахъ Несторъ за това. *Волохомъ бо нашедшимъ на словени на Дунайскѣм, спдшемъ въ нихъ и поселящемъ имъ . . . и волохове прияша землю словенскую.* Въ 150 год. до Р. Хр. отъ кѣмъ Приволжскѣтъ странѣжъ. (Волга, Болга, Бѣлга, Бѣлга, Атель, и пр), спорѣдъ казаніето на Арменскытъ Историцы, една чясть Българи Славяны, подъ прѣдводителството на Вѣнда, прѣхварля ся прѣзъ Кавказкытъ горы кѣту самостоятеленъ народъ и ся населява по рѣкѣтъ Араксъ въ Ветхѣ Арменіѣжъ (близу при горѣжъ Хараратъ).

Не е ли истина, че прѣдмѣта за който говоримъ, е утомителенъ и сухъ!

Да минемъ сега къмъ Македонцитѣ и Иллирійцитѣ, които ты наричали Еллинитѣ варвары, за дѣто не быле Еллины. Старытѣ Македонцы, (не сж ли се сжщитѣ Илюрцы), ако ты приемнемъ за Славяны, намъ сж ни извѣстны почти IV вѣка до Рожд. Хр. съ политическж самостоятелность подъ царѣ отъ колѣното Филиппово, или Македонска Имперія при Александра Великый. Намъ ни ся струва, че тозъ въпросъ, далъ старытѣ Македонцы сж гърцы или Славяны, го рѣшава ясно Поливій, който е живѣлъ II вѣка до Рож. Хр. и слѣдователно заслужва вѣра, дѣто казва че много по рано отъ него по тѣзи мѣста живѣли Славяны самостоятелно. Въ състава на Македонскжтж Имперіѣж влѣзватъ всички тогава познаты земли отъ южнж Европж, половинж Азія и сѣвяровѣсточнж Африкж. Александъръ Великый былъ господарь на всичко Срѣдиземно-моріе. Послѣ Александровжтж смърть дълго врѣмя Македонскытѣ велможи управляватъ самостоятелно отдѣлнытѣ малкы царства въ Европж, Азіѣж и Африкж. Подиръ смъртьтж на Александра Великаго захваща Грько-Македонска епоха, до когато най-послѣ ся явава Славяно-Византійскый періодъ съ Славянскы царѣ и пр. (колѣно Іустиніаново, Василия Македонскаго, Комненытѣ и пр.) Славянскытѣ на Славяно Византійскый прѣстолъ царѣ сж важны за насъ, Славянытѣ, само въ правово и религіозно отношеніе. Въ Славяно-византійскыя періодъ Славянскытѣ общины въ тжзъ имперіѣж сж ся управлявали и живѣли съ вжтрѣшнж сѣвършеннж самостоятелность, дори и тогава, когато ся быле Римскы провинціи не прѣсѣквали да си управляватъ самостоятелно вжтрѣшнитѣ работы. До Іустиніановото врѣмя и послѣ Славянскытѣ племена населявали Тракіѣж, Илирикъ, брѣгищата на Адриатическото, Егейско, и Черно то и моря, и Македоніѣж (отъ къдѣто е Іустиніанъ, Василий Макед. и др.), населявали и двата брѣгови Дунавскы, Сремъ и Паноніѣж. (Поливій II. 17), който различава Славянскыя языкъ отъ Келтскыя, Шафарикъ за Адриатическытѣ и подунавскы Венети (окр. I. кл. II. §. 11).

Славянытѣ, когато още быле подчинены подъ Римскж

власть и къту Римскы провинціи, живѣяли по своитѣ обичаи и съхранявали пратріархалный семейный животъ, безъ никаквѣхъ върховнѣхъ главѣ 1) (Прокопій); скоро подирѣ това у тѣхъ ся появяватъ свои князья, които управлявали общинитѣ си независимо отъ Римското Правителство, къту припознавали само върховнѣхъ Римскѣхъ власть надъ себя си. Нѣ въ первѣхъ половинѣхъ VII вѣка Македонскитѣ Славяны съвсѣмъ ся освободили отъ зависимостьтъ на Византійцитѣ (на римлянитѣ).

Да ни бжде дозволено да приминемъ сега къмъ онѣзи Славяны, които въ V столѣтіе живѣли въ Вѣсточнѣхъ Европѣ. Исторіята потвърждава, че послѣ изгонваніето Готитѣ изъ Россіѣхъ, тѣхнитѣ мѣста ги заселили Славяны. По това врѣмя всичкото пространство отъ Карпатскитѣ горы до р. Волга было населено съ Славяны, отъ срѣдѣхъ на които испѣква прочютей Великий царь Атила (Теланъ) и става могущественъ императоръ на Славяно-унитѣ, или Българо-Русситѣ, споредъ Венелина. Атила събира всички Европейскы Славяны и ги обединява въ единъ цѣль, грамаденъ и могущественъ народъ, направя отъ разнитѣ Славянскы народы и народища едно голѣмо царство и голѣмѣхъ военнѣхъ снагѣхъ, и утивѣ да бѣхти Римлянитѣ. Франкитѣ и Византійцитѣ за да отърве и освободи и онѣзи славяны, които бые подданницы начужды народы и царства. И наистина, голѣмото множество Славяны (имало е и другы не славянскы уны съ Атила) заплашватъ цѣль свѣтъ, Атила е взѣмалъ даване отъ Цариградъ Босфорскый и отъ все свѣтскыя Римъ, покорява почти всичкѣхъ Европѣ: Гордый Цариградъ навежда главѣхъ прѣдъ Атила, а Римъ съ Папѣхъ си му излѣзва съ покорно тържество на посрѣщаніе, къту прѣдъ побѣдитель всесвѣтскаго скиптра. Столицата на тозъ Великий царь была около новыи Арадъ въ Паноніѣхъ, а сынъ му управлявалъ Корсунскѣхъ странѣхъ по Черно-моріе. Атила прѣдписвалъ условіята на миръ, и императорытѣ отъ чуждытѣ

1) "Et vero hi populi, sclavini inquam et Ante non uni paret viro (простра одрос еиос); sed ab antiquo in populari imperio (си демократіа) vitam agunt, in propterea utilidades in et damna apud ipsos, in communi vocari solent. . . » *срав. Dr. Racki ex arciv za iugosl. pov. kn IV стр. 251.*

народы трѣбаше — щягъ нещягъ, да ги приѣмватъ и испълватъ безъ намръщеніе. Спорѣдъ Славянскыя обычяй, жената Атилова была съцарица на мъжя си, работяла кжщнж работж и правяла сждъ и расправы. Споредъ обычяитѣ на своитѣ прадѣды, Атила самъ-лично приѣмвалъ оплакванія, правялъ сждъ и расправы, избѣсвалъ измѣнницитѣ на държавжтж си и пиршествовалъ подыръ всякж побѣдж съ велможитѣ си. Той былъ и искусенъ дипломатъ и политикъ, зарадъ което го уважавали Римскытѣ императоры, а ся ядосвали византійскитѣ царіе. Theophanes,—Cedrenus, Beda ven нарычатъ Славянитѣ Уны, (хуны). Неславянскы Уны было твърдѣ малко число, а най-голѣмото было Славянскы Уны).

Тозь періодъ въ Славянскжтж Исторіѣж, може ся нарѣчи *періодъ на славянското обединеніе*. Венелинъ нарычя Атиловжтж Имперіѣж: Руско-Българска Не е ли истина, че врѣмято Атилово радва Българытѣ, които приѣмватъ унитѣ за Славяны, Българы или по-точно Българо-Руссы. Така, нѣ славата Атилова скоро угаснж, зашто онъ неможида си утвърди и оякчи вжтрѣшно царството за да сжществува дълго врѣмя. Да имашь съсъбы Гърцы и Римляны, то непрѣстанно трѣба да глѣдашь само за вѣнкашижтж си могущественность, а за вжтрѣшижтж не остава врѣмя. Мы ще видимы, че несъглаоіето на наслѣдницитѣ Атиловы съборихж до основаніе сливното това обединено царство.

Подирь смъртжтж на тогозь Великана (454), когото нарычали Бичь Божій, Славянитѣ поченватъ да губятъ общжтж си самостоятелность и захващатъ да ся дробятъ на малкы единицы съ общинны устройства. Сыноветѣ Атиловы, (Елакъ-Елачь, Денгажичь и Изнакъ) ся скарали помежду си и слѣдствіе на това было раздѣленіето на бащиното имъ царство. Оногость былъ най-могущественныя и силенъ владѣтель слѣдъ смъртжтж Атилова у скитытѣ (т. е. Славянитѣ). Вжтрѣшнитѣ несъгласія и раздоры, особенно при неограниченното право наслѣдованія (дѣлжж) по Славянскыя обычяй до толкозь отслабили Славянитѣ вжтрѣшно и вѣнкашно, што то тѣ неможяли да противу-устојжтж даже и на най-малкы вѣнкашни врагы. Отъ голѣмото цѣло единство Славянитѣ ся дробили се по-вече

и по-вече на отдѣлни княжества, жупы, воеводства, общины, волости и удѣлы; Това произлѣзвало отъ туй, дѣто у Славянитѣ прѣимущественно владѣль не политическия вгледъ на наслѣдственното право въ върховнѣтъ власть, а чисто личната единична справедливостъ върху бащиното огнище, тѣй, щото сыноветѣ на умрѣлыя воеводж, князь, Жупанъ, царь и т. д. раздробявали силѣтъ и могуществото на бащиното си господство, дѣлили помежду си земли и народъ въ управително и владѣтелно отношеніе. То си е така, че когато сѣкый иска да взѣме по крямидж, камькъ и дърво отъ бащинѣтъ си кѣщж, то тѣя кѣща ся съсыпва до основаніе, и послужва къту добъръ матеріалъ да ся съгради друга съсѣдня до нежъ и отъ нежъ кѣща, която освоява всичко на съсыпанѣтъ кѣщж.

II СЛАВЯНО-БЪЛГАРЫ.

Нѣка ни бжде дозволено отъ вашж странж сега Любезни Господа и Госпожи да ся прѣхвърлимъ къмъ Българитѣ, които въ старо врѣмя игражтъ голѣмж роль въ Славянскѣтъ исторіж. На Българитѣ принадлежи първата мисль да ся съядинятъ всички Славянскы плѣмяна въ едно цѣло господарство. Това, що казвамы, ще ни го подтвърди Българската исторіж, върху която ще хвърлемъ единъ малъкъ погледъ. Колкото ся касае до происхожденіето на Българитѣ, мнѣніята или теоріитѣ ся различни до сега на чуждытъ историкописатели. Тунманъ, е първый, който излѣга свѣта, че Българитѣ сж отъ татарско происхожденіе, къту ся основавалъ на нѣкои съзвучны съ татаризмъ титлы, които гы носяли Българскитѣ царѣ въ старо врѣмя.

Тунманъ не знаялъ Българитѣ, а е брьснжлъ еднж лѣжж по това основаніе напр. царь Ясенъ го пишали Асанъ, но понѣже имя Асанъ ся намѣрва само у мохамеданскитѣ народы, а въсточнитѣ мохамеданцы сж татары и тюркмены, то и Българитѣ трѣба да бжджтъ отъ татарско происхожденіе. Но ако Тунманъ знаеше по Словяно-Българскы и ако бѣше срѣщалъ Българскитѣ монеты съ надписъ Ясенъ нещяше да падне въ таквозж лѣжливо умозаключеніе. Тунмана го послѣдва Енгель, а Енгела го послѣдваж всички Европейскы историцы. Впрочемъ тазъ теорія ся доказа за неоснователна. И другитѣ теоріи за

происхожд. на Българитѣ сж тоже неоснователни, които доказватъ че Българитѣ сж: Фини, Чюды и пр. Шяфарикъ гы искарва отъ уралско плѣмя, така сжще и наш. уваж. проф. Григоровичъ, който обаче допуша въ Българитѣ смѣсж отъ Славяны и Уралцы, кѣто доказва, че окончаніето аръ было означавало смѣса, събраніе отъ разны народы. Нъ сжщия Григоровичъ доказва, че окончаніето рі въ думитѣ е признакъ, какво тѣзи думы принадлежатъ на народитѣ отъ Арійско. а не туранско происхождение. Гилфердингъ казва че Българитѣ отъ VII стол. сж татарско происхождение, а пакъ онѣзи Българы, които 150 г. прѣди Христа прѣминжлы Кавказскытѣ горы быле Славяны, защото прѣдводителя имъ былъ носялъ Славянско названіе — Вхндъ, т. е. Венеты, вѣнди. Не противурѣчи ли тукъ сам-си на себя-си Гилфердингъ, който нарича Българитѣ 150 год. прѣдъ Хр. Славяны, а пжкъ по новытѣ Българы 7 вѣка слѣдъ Христа гы нарича Татары! Историцитѣ ся бѣркатъ кѣту произвеждатъ Аспаруховытѣ Българы отъ Камскытѣ Българы; на Р. Камж Българитѣ ся явяватъ отъ VII вѣкъ (ако не ся лѣжимъ), а пжкъ Волжскытѣ Българы въ VI и V и IV вѣкъ ся явяватъ; тѣ ся явяватъ и 150 год. прѣдъ Христа на Р. Бѣлж. (Райчъ, Венелинъ, Кузманичъ и др. историкописатели доказватъ че Българитѣ сж Славяны). По-малко или никаквы вѣрны доказателства сж на татарскж и не славянскж странж, а по-много и по-вѣрны доказателства сж на Славянскж странж. И за Камскытѣ Българы мы не можемъ да рѣчемъ, че у тѣхъ не е имало нищо Славянско, кѣту ~~си~~ припомнимъ тозь единъ историческый случай: когато нѣколко Българы мохамеданцы отъ Болгаръ градъ на р. Камж утивали на Мекж по пхтя въ Багдаты гы попытали, каквы сж по родъ, тѣ казали, че не смы нито тюркмены, нито Руссы. Мы ще ся потрудимъ да приближимъ Българ. кѣмъ Славянитѣ.

Поливій казва, че Славяны живѣли на Балканскый Полуостровъ много по напрѣдъ до р. Хр. Несторъ казва че Славянитѣ сѣдали на Дунава и отъ тамъ ся разсѣлили кѣмъ Сѣверъ и вѣстокъ. Е добръ, Исторіята казва, че Славянитѣ или Българитѣ въ 487 год. гы пригласилъ Византійскыя царь Зинопъ на помощь да изгонжтъ Готи-

тъ изъ Мисіѣж. Ако не ся лѣжимъ и ако помнемъ добръ, струва ни ся, че единъ Нѣм. Ист. Пютцъ говори, какво единъ Византійскій царь (? Ираклія!) направилъ съюзъ съ Българитъ на Р. Бѣлгъ; царя на тѣзи Българи испроводилъ отъ 200 до 300 хил. Българи Визант. царю на помощ да ся защищава отъ Готитъ и Азіятскитъ врагы на имперіята му. Тѣзи Българи съ семействата си быле заселени въ окрестноститъ на Варнѣ и слѣдъ нѣколко врѣмя 208 хил. отъ тѣхъ быле прѣселени въ Азіѣж. Венелинъ далъ не говори за тѣзи Българи така: Сввяренете въ окрестностяхъ Варны, и други къ тѣмъ мѣстамъ прѣдполагаемыя славяны были настоящіе Болгари же, туда переселившіе ся еще до времена Аспаруха (Венел. Древ. и нынѣш. Болг. т I. стр. 66.)

Л. Л. Г-да и Г-жи да ни бѣде дозволено отъ вашъ странѣ да наведемъ еще нѣколко историческы свидѣтельства за славянитъ или българитъ до появленіето на Аспаруховетъ Българи. Българитъ ся появили въ Тракіѣж въ 530 г. въ царствованіето на Іустиніана—Управда (вижд. Chr. Murg. Maleta стр. 64). славянитъ съ Българитъ заедно воевали въ Тракіѣж и на Дунава противъ Іустиніан—Управда; Българитъ убили Кылбуджя (Prok. Catk. lib. 3 pag. 14). Една Италијанска исторія за славянитъ, прѣведена отъ Анте Кузманича на Харватскій языкъ, припознава Древнитъ Българи за славяны съ тѣзи думы: Българитъ, народъ славянскій, тръгнали отъ Дунава до Бористена по брѣговетъ на Черно и Азовско моріе (стр. 3). По нататкъ същата исторія казва: историцитъ побъркахъ Антитъ съ Българитъ. Българитъ бѣхъ по народность еднаквы съ Антитъ (вижд. Povistnica Slavjanska od god. 485 — 1453 преводъ Ante Kuzmanica iz Storia del Basso impero di Le Beau dio prvi u Zadru 1853.)

Л. Л. Г-да и Г-жи просѣж вашето снисхожденіе да ми дозволите да искажъ своето частно, и разбира са слабичко, прѣдположеніе за происхожданието на Аспаруховитъ Българи. Надѣвамъ ся че ще бѣдите тѣй любопытны да обрнитъ вниманіе на едно историческо събытіе, което, мислѣж, ви е извѣстно отъ всеобщѣтѣ исторіѣж въ V вѣкъ, и за което ся осмѣлявамъ да Ви го спомянѣ. Подиръ разсыпваніето на голѣмото и силно Атилово царство,

появяватъ ся отдѣлни группы отъ славянскы политическы единицы на голѣмото постранство на половинѣтъ источнѣ Европѣ : отъ Адриатическо моріе до рѣкѣ Бѣлѣ, отъ Черно до Балтійско моріе (балтійскы, полабскы и др. славяны). Въ Паноніѣ останѣлы Славянитѣ въ своитѣ отдѣлни княжества; другитѣ образоваха малкы господарства по брѣговѣ на Черно моріе отъ долнѣ Дунавѣ до р. Днѣпъръ. Тѣзи черноморскы господарства, кѣту сравнимъ по-горѣ навеленитѣ историч. доказателства, не можемъ ли да ги взѣмемъ за славянскы господарства или общины? или ако ни е дозволено, не можемъ ли да ги взѣмемъ за Българскы господарства, катѣ ся основавама на това историческо доказателство което говори, че въ 485 г. Българи ся появяватъ въ исторіѣтъ между р. Волгѣ и Бористенѣ въ врѣмято на Готскыя царь Теодорика, съ когото имали войнѣ. Когато въ онѣзи врѣмяна по тѣзи мѣста т. е. отъ Карпатскытѣ горы и Дунава до р. Волгѣ народитѣ быле Славянскы, то тѣ не можихѣ тѣй скоро да изчезнѣтъ, че да ся населѣтъ по тѣхѣ мѣста не Славяны. Когато Аваритѣ завладѣли тѣзи мѣста (вѣй Л. Л. Г-да и Г-жи знаете, че нѣкои историци искатъ да кажѣтъ, какво, че и Аваритѣ быле Славяны!), то они повикали Кубрата, който тогыва живѣялъ по Кавказскытѣ горы, и го поставили за царь на Волжскытѣ Българи. Подѣ властѣтъ на тогозѣ царь быле обѣединени всичкы Славяны отъ Карпатытѣ и Дунава до р. Волгѣ, т. е. и Хърваты и Сърбы и малорусы по тѣзи мѣста трѣба да сѣ быле подѣ върховнѣтъ му власть. Да ли Кубратѣ не е потомѣкъ на онѣзи Българи, които 150 г. прѣди Хр. прѣминали Кавказѣ? Слѣдѣ смъртѣ Кубратова сынѣ му Аспарухѣ, както знаете, владѣлъ е надѣ Славянитѣ отъ Дунава до р. Бугѣ и Днѣпърѣ. Не сѣ тѣзи ли славяны онѣ е прѣминѣлъ Дунава и завладѣлъ долинтѣтъ Мизіѣ до Варнѣ?

Че Кубратовѣтъ сынѣве сѣ прѣдвождали Славяны, т. е. Българи, а не Татары, за да ся приближимъ до истинѣтъ, вземамъ честь да вы попросѣтъ да си припомните Л. Л. Г-да и Г-жи историческото поселеніе на едина сынѣ Кубратовѣ, имяно на Бояна, който ся засѣлил въ Паноніѣ съ своитѣ Българи, които испослѣ образовахѣ Тиско Българско царство и отъ което царство

е известния вамъ славенъ законодатель Крумъ, които обедини балканскитѣ българи съ тискитѣ въ началото на IX столѣтіе. Както ви е известно, никой историкъ не казва, че Панонскитѣ славяны бѣле татари. А още повече това обстоятелство ни доказва ясно, че тѣ сж бѣле Българи славяны, което ся случи, когато Хърватитѣ и Сърбите прѣминяхъ Карпатскитѣ горы и раздѣлихъ на двѣ половины тѣзи Тиски Българи, отъ които една тѣ половина повлѣкла къмъ франкскитѣ прѣдѣли и образовада Словенскѣ общинѣ. Тѣзи Словенцы и до днесъ сществуватъ подъ имя Хорутаны или както самы ся наричатъ Словинцы. Известный вамъ Словенскій филологъ Миклошичъ доказва, че негова родъ Словенцы сж бѣле единъ народъ съ Българитѣ въ Паноніѣ до появиеніето на Хърватитѣ. Е добръ, ордата на Бояна въ Панонія ся доказа че бѣла Славянска, по това, че Крумъ е Славянинъ и словенцитѣ сж славяны, а не татари, и още, че Крумоветѣ Българи, които онъ довелъ въ Българіѣ, сж днешнитѣ горны Българи подъ имя Шопы съ които той станжлъ царъ въ Тріяциѣ — Софіѣ. Че тѣзи шопы сж панонскитѣ или тиски Българи, това го доказва сходството на языка имъ съ съседитѣ имъ Сърби въ днешній Банатъ. Освѣнъ това, казва ся, ако помнемъ добръ, че когато Турцитѣ завладѣли Маджарско, прѣселили отъ тамъ голѣмо число Българи и ги заселили въ горнѣ Българіѣ т. е. въ Шопско. Населеніето отъ Българь до Тимокъ е отъ тискитѣ Българи. едно и сжще съ днешнышопы. И когато въ тѣхъ нѣма нищо татарско, то и у Аспаруховетѣ Българи не може да има нѣщо татарско, когато и тѣ сж бѣле единъ народъ съ по малкитѣ до изселяваніето си отъ старитѣ жилища слѣдъ Кубрата. Различіето у тѣхъ е това, че едни сж дошли прѣзъ долиній Дунавъ, а другитѣ прѣзъ Карпатскитѣ горы и Панонія, а на старото си огнище бѣле сж единъ и сжщъ народъ.

Взѣмамъ честь Л. Л. Г-да и Г-жи, да ви попросѣ да ни дозволите да ми споманѣ още за едно историческо доказателство, което ви е известно изъ Българскѣхъ Исторіѣхъ. Да си припомнимъ за ордѣтѣ на другія сынъ Кубратовъ Ал-цека (Цеко е Слав. имя) въ Италиѣ (667.)

Тозь прѣдводитель Българскій ся заселилъ въ Беневента; гдѣто нѣкои новы издирванія намѣрвать тамъ и сега нѣколко села съ Славянскы названія (живо вода и пр.), и доказвать, че тамъ до скоро врѣмя сж живѣли Славяны. Тѣзи Славянскы общины дал' не сж быле потомцытъ на Ал-цековытъ Българы? Когато и Ал-цековытъ Българы излѣзвать Славяны, то было бы смѣшно да ся каже, че Аспаруховытъ Българы быле Татари, къту сж излѣзли отъ едно и сжщо бащино огнище! Ако не ся лъжж, струва ми ся Л. Л. Г-да и Г-жи, че наведохъ извѣстнытъ вамъ подтвърженія за Славянството на Кубратовытъ Българы подъ прѣдводителството на тримата му сынове: Аспаруха, Боана и Алцека. Нъ къту съзнавамъ слабытъ си познанія въ Исторіѣжъ на Българытъ, особенно за тѣхното происхожденіе, надѣвамъ ся че ще имате добринѣжъ да бждете снисходителны къмъ оцѣненіето на моитѣ думы върху тозь мжченъ и тъменъ въпросъ.

Мы оставямы историческото движеніе на Българитѣ послѣ Аспаруха, защото това е по-извѣстно на сичкы насть, а ако ми бжде дозволено, ще спомѣнж за нѣколко движенія до Аспаруха. Отъ врѣмято на Византійскыя царь Зинона (787) Българытъ захващать често да ся прѣхвърлювать отсамъ Дунава и да нападѣтъ на Римскытъ провинціи. Отъ 498 до 530 г. ставать побѣдители нѣколко вѣсти въ Тракія, и въ 538 г. одържали двѣ славны побѣды надъ Римлянытъ въ Скитіѣж и Мизіѣж противъ Юстима, Констанція, Ашкума и Годила (се Славяны отъ Визант. Славяны). Въ 547 г. Българытъ вече имали свой Краль, който макаръ, че припознавалъ надъ себя-си върховнѣжъ власть на Аварытъ, нъ былъ самостоятеленъ въ своето Кралевство отъ Дунава до р. Волгж.

Българскыя царь Кубратъ, слѣдъ като са освободилъ отъ Аварытъ съвсѣмъ, влѣзалъ въ съѣзъ съ Ираклія Визант. Имп; които го припознавалъ за властелинъ надъ съединенытъ Славяно-Българы отъ Дунава до р. Волгж. Еще до врѣмято на Дагоберта Френскаго ся срѣщать Българы въ Баваріѣж, гдѣто они, както знаете, быле избиты немилостиво и само една чета отъ тѣхъ ся избавила отъ вѣроломнѣжъ смъртъ и са присѣединила къмъ Вендытъ. Мысль-та на Българытъ да усвоѣжъ Старцлан.

Полооустр. не имъ е давала спокойствие, и съ тѣхъ мысль они постоянно прѣминували Динува и на отдѣльны хайдушки чети плѣнявали Римскѣтъ Имперіѣ и ся старали да ѣѣ ослабѣтъ, че така да си приготвятъ въ бѣдѣшее легкѣ възможность завоеванія Старопл. Полуоустр.

Сега л. л. и Г. и Г-жи ако ми бѣде дозволено отъ Вашето снисхожденіе, пожелалъ быхъ да ся обьрнемъ кѣмъ Политическѣтъ и Законодателнѣ дѣятельность на Българытъ, и да си ѣѣ припомнимъ въ общы чьрты.

Еще на р. Волгѣ въ начало на IV и конца на V столѣтіе Българытъ правяли договори съ Византійскытъ царіе зарадъ изгонваніе-то на Готы-тъ изъ Мизіѣ и зарадъ защитѣтъ на Визант. Имперіѣ отъ Арабытъ и другы нейны врагове на Старопл. Полуоустр. Българытъ принуждавали Византійѣ да ся съгласи да имъ плаща ежегодный трибутъ — даждіе, за да ѣѣ не плѣняватъ. Теофанъ така пише за това: Заради многото наши грѣхове, царь Константинъ III, погонать, былъ принуденъ да ся обьвржи на договоръ съ велико униженіе заради Римското имя, да плаща Българьмъ ежегодный трибутъ. Тозь мѣждународенъ договоръ съ Византійѣ, показва каква е е была силата на Българытъ въ международнытъ отношенія. На Българытъ не веднѣждъ не дваждъ имъ ся е случявало да завладѣвать Цариградъ и да турватъ на Визан. прѣстолъ за Императоръ, когото щѣли, по волѣтъ ся, т. е. който ся е обѣщавалъ съ договоръ да испълва Българскытъ исканія. Българскытъ царіе прѣдписвали условия мира на Визант. Имперіѣ, и настоявали мѣжкы да ся исплняватъ безусловно отъ Византійцытъ. Византія была дълго врѣме Васална Имперіѣ на Българытъ. Не веднѣждъ Българытъ спасявали Имперіѣтъ отъ Готытъ, Арабытъ, Латинцытъ и отъ междоусобны вѣтрѣшны войны.

Българытъ правяли договори и съ Арабскытъ калифы срѣщѣ Византійѣ. Таквазито политическа дѣятельность на Българытъ доказва тѣхнѣтъ политическѣ мѣдрость, която не е можала да нѣма вліяніе на Византійскѣтъ политикѣ. — Да ся обьрнемъ сега кѣмъ другѣ странѣ: Българытъ правяли договори съ Франкытъ, присѣтстрували на конференцитѣ въ Ахенъ, кѣдѣто испроваждали опълномощены посланницы за да опрѣдѣлятъ границитъ си въ

Панонія. Таквозь стълковеніе съ иностраннитѣ господарства изучило добръ Българитѣ какъ да ся държтъ въ международныгѣ отношенія. Българитѣ сключвали миръ съ разны господарства, нъ най-главното е, че они у себя дома развивали своягѣ господарственнѣ политикѣ, гражданскій животъ. Въ конца на VIII и начало на IX столѣт. Крумъ Българскій, както Ви е извѣстно, слави сѣ въ исторіяхъ съ слава не по-малка отъ Карла великаго Римскій Императоръ, комуто ся уподобявалъ въ всички отношенія царскаго достойнства. Крумъ ся слави еще и къту добръ законодатель; той издалъ мѣдры законы, между които има и за общественното благочиніе (полицейскы законы. За тѣзь свои законы Крумъ събралъ народнѣ скупщинѣ отъ старцы, болѣры, жупаны, воеводы и пр. и съ тѣхъ заедно на тѣзь скупщинѣ (Ок. нач. на IX л.) быле съставены и издадени слѣдующыгѣ законы :

1) Ако нѣкойси обвини нѣкого, повелявамъ по-напрѣдъ да ся улови обвинителя, и подиръ подробното изслѣдваніе работѣтѣ, ако ся облодены че обвиненыя излѣзе оправданъ, а обвинителя обвинявалъ неправедно, на рамената му главата да не сѣществува вѣки.

2) Никой да непребира на трапезѣтѣ си нѣкого сждника, който е обвиненъ въ несправедливость или за дѣто ся е билъ съ нѣкого; който не ся повинува на тѣзь мога заповѣдъ, имуществото му ще ся разграби.

3) Всичкы лозья трѣба да бѣдѣтъ уничтожены, за да не ся вкоренява пѣнството изъ народа.

4) Ако нѣкой осыромашее, а пакъ справедливо стане извѣстно, че е открадижлъ нѣщо, да му ся трошѣтъ краката (отсѣкагѣ), и да му ся не позволява да проси милостыня (като Божакъ.)

5) Оногозъ, които по своѣж винѣ ся обанкрути, за пръвъ пѣтъ да ся глоби (оштрафува), и съ това да му ся възобнови имѣніето; а който не приѣмва тѣзь милость, нѣка му ся възмне имуществото (конфискува).

6) Ако ли оный, комуто въ нащастіето единъ пѣтъ му ся дала помощ (подпомогъ), и послѣ пакъ осиромашее по своѣж винѣ, нѣка умрѣ отъ гладъ.» (Анте Кузм. пов. Слав. стр. 29.).

Тѣзи законы ни ся виждатъ твърдѣ строги, но въ

онова врѣмя въ сравненіе съ иностранныѣ законы, съ по-либералны отъ тѣхъ. Въ Русскѣхъ правдѣ (XI ст.) и въ Душян. законникѣ (XIV ст.) има по-немиловитвы правила. Съ такъвъ законъ Крумъ е можалъ да държи въ едно цѣло обединеніе Тискытѣ съ Балканскы Българи. Спорѣдъ врѣмято и развитіето народно биватъ и законытѣ. Спомянува ся още, че Крумъ ималъ договори съ Визант. императоры по международны търговскы работы, за които, казватъ, да съ извѣстныѣ два договори на Русскытѣ съ Гърцытѣ при Олега и Святослава. Понѣже това не е още добръ извѣстно и казва ся, че гърцытѣ ужъ отхвърлили Крумовѣтѣ договори мы изоставямы тукъ да ги приведемъ. Послѣ смъртъ Крумовъ царь Мъртагъ свързалъ 30 лѣт. миръ съ Льва имп. Визант. вѣрно може да бѣде, че на таквызи условія, които ги прѣдлагалъ Крумъ, и които Визант. тогыва отхвърлили, а Крумъ умрѣлъ и не сварилъ да ги накара съ войнѣ да ги приемнѣтъ. Мъртагъ може да е отстъпвалъ малко нѣщо отъ исканіята на Крума, че така ги приели Византійцытѣ.

Славянскытѣ плѣмена мѣжду Р. р. Дравъ, Савъ, Дунава, Моравъ и Тимока ги побутвали и обезпокоявали франкытѣ, подстрѣкавали ги да ся отдѣлятъ отъ българскѣхъ върховнѣ власть, нѣ Мъртагъ си защищавалъ мѣжкы правдинытѣ надъ тѣзи славянскы плѣмена и старанія да уничижи всякаквото каквото бы да было иностранно намѣваніе въ държавѣхъ му. Той испроваждалъ посолства (824, 825 и 826) къмъ Людевика и искалъ да ся опрѣдѣлятъ границытѣ имъ въ международны договори. Въ 827 Българытѣ ся разсърдили и навлѣзли въ Паноніѣж, отъ гдѣто изгонили всички франкскы князове, навлѣзлытѣ въ тѣзъ мѣста, и поставили Българскы владѣтелны князове. (ср. Einhard ad a 824 — 828; Dr. Raacki Naert. jugosl. pov. do IV vijeka из Arciv za jugosl. pov. kn IV).

Въ половинѣ на IX столѣт. (862) въ Българіѣ ся въведе христіанството безъ голѣмы жертвы отъ защитници-ѣ на старѣхъ вѣрѣ и книжевность. Прѣвѣжда ся св. писаніе, номоканоны, съставя ся законъ судный людемъ, за който ся мысли да го е съставилъ царь Симеонъ кѣту ся рѣководилъ отъ извѣстныѣ намъ еклога, нѣ който е самостоятелна българскѣ рѣдакция, или ком-

пиляція отъ разны чюжды и български источницы (спорѣд. наш. проф. Павлова). Казвать, че св. Кирилъ и Мет. пиляли съ глаголитѣцъ, коѣто ужъ быле ѣж донесли българьтѣ отъ къдѣ корсуньскытѣ страны, а може да ѣж е донесълъ Крумъ отъ Паноніѣж. Изгарять ся старобожественнытѣ книги, избобрѣтява ся отъ Св. Климента нова българска азбука, отварять ся училища (школа св. Клим. съ 300 уч.); направвать ся много църквы и мѣнастыры; усъвършенствова ся военното искусство, развива ся трговіята, земледѣието, садоводството бубарството, рждѣието, ремеслата и заячева ся добрѣ политическата дѣятелность въ Българіѣж. Въ царствованіето на цар Симеона българскыя народъ въ държавно отношеніе кѣту народъ, стоялъ много по високо отъ франкытѣ и Германцытѣ и ся уравнивалъ съ Византійското господарственно устройство, кѣту е ималъ всичкы служебны тѣла, както въ Византіѣж. Царь Симеонъ былъ искусенъ политикъ и вѣщъ дипломатъ и трудолюбивъ книжевникъ. Той знаелъ Византійското право, и отъ него е черпалъ и съставялъ законьтѣ си. По грѣцкытѣ прѣведены помоканоны ся е управлявала нашята църква. Симеоновото врѣмя справедливо е нарѣчено: Златъ българскый вѣкъ (вѣкъ българ. ц. Сим. С. Палауз.). българскытѣ царє носять титулы: благовѣрный царь българомъ и грѣкомъ. Придворнытѣ чинове бѣлг. царства съставлявали корпусъ, подобный византійскому двору. Многого разны чинове показвать ни какъ широко былъ развитъ господарственныя животъ на бѣлг. до XV и XVI вѣкъ даже и въ Влашко и Богданско. Названіята имъ сж: Дворникъ, Жупанъ, спатарь, Столникъ, пахарникъ, логоетъ, комисъ страторникъ, граматикъ; малій дворникъ, великый дворникъ, великый логоетъ, велицы страторницы, постелникъ, пекарникъ, дѣякъ; Великый банъ и Жупанъ, велицы пѣркалабы. велики вистиларь, великый спатарь, великый Комисъ, великый столникъ, великый постелникъ, великый банъ, великый ключарь великый пекарникъ; медоничарь, меделничарь, великый мединичарь, великый меделничарь, вистѣрникъ; велики и мали боярь; прочелникъ (логоетъ, канцлеръ); великый ватавъ; питарь. великый питарь, великый служарь.

Къту си припомнимъ въ общы чърты историческото движение на българитѣ до Аспаруха и за тѣхнитѣ политикѣ и законодателнѣ дѣятелность до ц. Симеона и за придворнитѣ чинове, надѣвамъ ся, че ще ми дозволите да оставимъ подробното разбиране на българскыя ист. животъ послѣ ц. Симеонъ до XIV ст., къту съмъ увѣренъ, че всичко това ви е извѣстно още по добръ. Сега желалъ быхъ да си обрнемъ погльда къмъ други народы, подъ имя Славяны Дунавскы, които може да сж и сжщитѣ българы, нъ мы ще ги разгльдамы особно отъ българитѣ. (слѣдва).

НЪЩО ЗА НОВА-ТА КАРТИНА НА Г. Н. ПАВЛОВА

на име

“АСПАРУХЪ,”

Человѣкъ колкото и да ся види надаренъ въ нравственно отношеніе и производителенъ, ако неговото нравственно богатство не истича отъ неговата высша природа и не ѣ съзнание на неговитѣ душевни дѣятелности, а произведеніята му необгьрнаты напълно, не прѣфинени отъ послѣднитѣ, то и нравственното богатство, и произведеніята му не могатъ бы освенъ твърдѣ ограничени, не точни, не истински, леки и мгновени.

Напротивъ, колкото по очистена, по обусловена и опрѣдѣлена ся явява една идея или кою да е произведение на духа толкозь бива то по естественно, по истинско, по трайно; слѣдователно, колкото твореніето по удовлетворява творчеството на твореца и, колкото една идея ѣ по близка до основнитѣ задатоци на нашйтѣ духъ и неговитѣ естествени качества и свойства, на толкозь и олицетвореніето и въ кою да ѣ форма, въ кой да ѣ образъ, по на примамаж, мири на съ духа, утѣшава очити,

нѣжно ласкае слухътъ, съ една дума, на толкозь произведеніето ся появява въ по истинска и естествена пластичность.

Нъ тукъ ся заключава таланта. И по мѣрката на обладаніето на тѣя чѣрти негови, опрѣдѣлявася и неговата степенъ, не само на производителната му или образователна сила, нъ при туй и степенъта на самата художественность и нейното съвършенство въ него.

Талента не състои само въ творчеството. Има тисци, които творятъ криво-лѣво, нъ машина сж онія, които прѣдставятъ произведеніето на духа и искуството си въ исканвото съвършенство. Талента ся обусловва още и въ онова понятво осѣщаніе и въ дълбокото пониманіе, и овладѣваніе на производимата идея, въ высокійтъ естетиченъ вкусъ, въ гармоничьската частъ на разнороднытъ съчетанія въ едно цѣло и пълно прѣдставленіе, или пълень образъ; и въ всевъзможната добросъвѣстность въ извършваніето на трудътъ. Сичко това влезва въ основата на таланта, развива го и го усилюва постъпенно, и върно, а безъ него таланта не бива освѣнъ жалка посрѣдственность, резонерство, на мѣсто истинско мѣдрованіе, стихоплетство, на мѣсто поезія, дюлгерство, на мѣсто архитектура, дълбарство на мѣсто вѣжніе, малярство, на мѣсто животь, и т. е. съ една речъ повече суравъ, отъ колкото обработенъ матеріалъ.

Тѣя мысли ни дойдохъ на умътъ, кѣто хвърлихме послѣднійтъ отъ многочисленнытъ си и внимателцы поглѣди връхъ новата картина на нашійтъ съотечествиникъ Г-на Н. Павловича, на име «Аспарухъ».

Прѣди дестина години, тоже по повода на нѣкои нови утѣшителни явленія въ умственыйтъ и художественый кръгъ на нашійтъ народъ, ний си бѣхме казали, че всяко ново и самостоятелно произведеніе, било умственно или художественно, је признакъ за производителнитъ и творчички сили на духа на единъ народъ, че когато единъ народъ почне да ражда такива производители и да ги тласка въ по голѣмо количество въ массата, тогыва и понятіето за него народъ влезва въ нова фаза, въ новъ свѣтъ, а самійтъ народъ получава чрезъ туй право на самосвѣ-

сть и на почитно мѣсто между другата културна чловешина, съ която започева да ся обобщава и да става причастенъ въ напрѣдваніето ѝ къмъ прѣдопрѣдленната цѣль.

И по право да речемъ още отъ тогива за пръвъ пѣтъ бѣхми ржкоплѣскали въ вѣсторгъ и бѣхми си казали: Слава Богу, оживяваме, пъллемъ, ако и твърдѣ отранѣ, отъ тъмнина, но скоро ще огрѣе зората, а сутрѣшната зорница ще на поведе!

И ній не ся излѣгахме, защото и сега още, почти слѣдъ цѣли десеть години, сжщиты чувства на обладатѣ, при сичкото ни съзнаніе че сме направили доста добра крачка напрѣдъ, и ній стоимъ на убѣденіето сикъто непоколебимъ стълбъ срѣди разаренитѣ стихии на едно бескрайно житейско море, макаръ че впродълженіе на тія послѣдны десеть години ній бѣхме поченали да си съставяме една силна, впрочемъ временна идея, за прѣвратноститѣ въ моралнїитѣ свѣтъ въ първитѣ времена на пробужданіето на кой да е народъ, и бѣхме почнали съ усиліе да пригласяваме къмъ тѣхнїитѣ законъ, при другитѣ до сегашни и съвременни жертви, и нашїитѣ любезенъ съотечественникъ Г-на Н. Павловича. Ній бѣхме почнали да вѣрваме че и той, подобно на стотина други наши съотечественници, слѣдъ едно на кратко и набързо зацѣвяваніе за своитѣ нравственни качества, завалени сетнѣ, задавени отъ жизненнитѣ нужди отъ обстоятелствата и држгитѣ на времето, сж е отчаялъ и прѣминалъ въ онова апатично състояніе на духа, което твърдѣ прилича на нравственната полусмъртъ и което характеризова по голѣмата часть отъ нашата интелегенція, тжї вреди на добрїитѣ и свѣстенъ вѣрвежъ на народното ни развитіе и проч. иъ слава богу че нищо подобно не ся е случило съ Г-нъ Н. Павловича!

Напротивъ преди нѣколко дена прѣдстана прѣдъ очиты на вѣлгарската публика обясненіе на партикката «Аспарухъ» (виждъ брой 67 вѣстн. «Отечество» за 1870 л.) и нашїитѣ патриотизмъ, надѣждитѣ ни въскрѣснахъ. Гениитѣ и таланта не умиратъ тжї лесно! извикахме въ вѣсторгътъ си, къто ся научихме за приготната новостъ; нека ся оправдаватъ полкото щжтѣ тжпоумнїити, нека си бърборатъ, че само обстоятелствата и попрището значило

сичко за таланта; вздоръ, сяща лъжа! Генійтъ и таланта, и въ тъмутата си остава геній и талантъ, тогазъ когато бездарността и въ най обширното поприще все ще бжде запечатлена съ своята ограниченность и посредственность. Който е талантъ, геній, той бива могъщъ, той намира срѣдства да ся измъкне отъ тъмутата и духотата, да ся промъкне до цѣльта си и да ѣж постигне! какъвъ прѣдѣлъ, какви прѣчки може чоловѣкъ да имъ тури, когато и самата судба кѣто че сѣ е подчинявала вынаги и имъ е служила за орѣдіе.

Нека ся признаемъ че на минутата. като прочетѣхме объясненіето на поменѣтата картина, намъ ни докривѣ че ѣж немаше и не ся наслаждаваше съ патриотическата идея на нашійтъ сънародникъ, който безспорно, кѣто за нашето време и обстоятелствата на нашійтъ народъ днесъ значи нѣщо повече, и едно подобно негово произведение, кѣто «Аспарухъ,» прѣдполага що годѣ не твърдѣ обыкновенни способности у силнійтъ му съставитель.

Ній ся научихме кой располага това произведение въ градътъ ни и доволно бесцеремонно похлопахме у вратата на пріятеля, и му поискахме картината, въ силна надѣжда да срѣщнемъ въ неѣж нѣщо баримъ по добро, по истъщено отъ първытъ произведения на Г-на Н. Павловича, извѣстни всякому, а имената: «Райна у стрина си въ пещерата» и «свиданіето на сѣщата съ братіята си Бориса и Романа въ Прѣслава.»

Ній видѣхмы картината, глѣдахме ѣж, обзирахме ѣж дори до литографическытъ ѣ достоинства и ся учудихме на замыслѣтъ, усмигнахме ся на несъобразностиѣ, на карикатурностьта на тѣлодвиженіата, на тождественностьта почти на сичкытъ лица отъ прѣднійтъ планъ, обидихме ся отъ несъразмѣрностьта и дивотата на много нѣща, невидени още въ живописѣтъ и археологіята, а напосокъ най много ся почудихме на огромната, нѣ не до тамъ свезна фантазія, която прѣобладава въ съчиненіето въ ущербъ на единството на времето, мѣстото и дѣйствието, въ ущербъ на самото добросъвѣстно домислюваніе на контюрътъ и переспективытъ, кѣто оставяме на страна съ нищо несъобразнытъ костюми, приличното на но образованъ народъ, то на онія полудяви, които чело-

вѣческитѣ закони днесъ, волею-неволею, стѣснили и ограничили въ тѣсныгѣ рами на образованіето — осѣдлостѣта и напръдѣка — толкозъ несносни за тѣхъ!

И тѣзи Аспарухъ, на когото болярети ся по добръ и по стыдливо облечени, даже съ нѣкое великолѣпіе, разумѣва ся е главатарь на единъ татаро-номадски народъ, е родоначалникъ на българското господарство задъ Дунавъ, на което той турилъ първитѣ политически основи заедно съ своята сганъ! На какво прилича туй! Нъ, ако и исторіята прилича на тая картина, а събитіята сж были извършени по начина, по който сж прѣдставели тукъ, то нема и нѣкъкво да ся жаловаме на себе си че сме пасмина отъ едно дивашко племе, че сме съхранили по прѣданіе и оній чрѣти, съ които сж характеризировали нашати праѣди въ картината. Въ таквъ случай на правдата нема какво да сж чини.

Нъ за единъ народъ номадски и дивъ, който живѣе само съ ловъ и съ война такива типове и облека сж още изискани нѣща и, смѣж да заподозрѣж искуството въ неправдивостѣта и неразборчивостѣта на тия типове, и кѣто че ни ся мѣрва, че сме видѣли нѣгдѣ исписани тѣ сжщи лица — типове. Но то нека не бѣде още голѣмъ порокъ или недостатокъ: кривото състои въ туй, че уже цѣли десеть години еж изминахж отъ появяваніето между народа ни на първитѣ двѣ картини на г-на Н. Павловича и това растаганіе на врѣме трѣбвало бы да послужи за него, както и за други кой да е писателъ, поетъ или художникъ, за цѣлъ вѣкъ школя и опытъ, слѣдъ които трѣбвало бы той да ни ся яви въ ново обновленіе, въ по силенъ свѣтъ, сир. съ по животворни морални и творчески сили, кѣто всякъ който ся заражда съ подобни задатоци и кѣто все, что е подвържено на израстение, развиваніе и усъвършенствование; а пий осѣщаме че туй време е минало безполезно и безвъзвратно за нашійгъ съотечественникъ, Жалко!

На първийтъ планъ Аспарухъ конникъ. Погледнете на тогозъ сгърбенъ, жилистъ космагъ Аспарухъ, страшно е той и въ сжщото време наивна и красна — глупава грамадна фигура: Ако го снесе челоуѣкъ отъ уродливійтъ му буцифалъ и го постави на краки на редѣтъ съ

другитѣ фигури отъ прѣднѣйтѣ планѣ, положимъ наредѣтъ съ неговити министри или боьаре, то навѣрно той ще бжде съ една третина отъ себе си по высокъ отъ тѣхъ.

Наистина, дивацити обычатъ да избиратъ за воевода или царь често най высокійтъ и най силенъ измежду си. Прѣдположимъ сега че старити Българе сж имали тѣя наклонности или обычаи, нъ пакъ гдѣ сж намирали тѣй такива великаши? Или за допскитѣ страни сж ги произрастяли? Нъ, ако тамкашната природа е была толкозь произрастителна, тя пакъ требвало бы да произрастя и грамадни животни, а то коньтъ, на който яха великаньтъ Аспарухъ?! Чудна Авторска фантазиѣ! таквизъ чудовища коніе могло е да роди само язычската фантазиѣ и язычското старо искусство. Такива кончета съ такива пози, контури и уши, человекъ може да срѣшне развѣ въ издѣлата на Тревненскити или Габровски самоучни живописци или пакъ у старити Арабски или Френски принадлежащи на младенчското състояніе на Христіанското искусство.

Да прѣдположимъ че не всякъ живописецъ бива истъщенъ въ вѣрното очертаніе на разниты животни, че и то си намира специалнѣйтѣ талантѣ, нъ, ако бы нечаянно величаньтъ Аспарухъ си спустилъ нозѣтъ, които не въспира никакво стремя и тѣ бы досегали кичицитѣ на коня, на какво бы заприличалъ тогива тойзи конь на картината! Понятно, слѣдъ туй, че не породата на коня, а съразмѣрността е важна въ живописьтъ. Породата на Задонскити коне може да си бжде каквато ще, стига коньтъ да подобава на ѣздока, а ушити му да приличатъ на неговата природа и на уши.

На лѣво отъ Аспаруха идатъ редомъ повидимому боьарети му пѣшки (?) бѣлобродати, мастити старци, обути въ пантофи, а единѣйтѣ даже наметнатъ съ княжеска или Атаманска мантиѣ, съ калпаци отъ стариты времена, като и на истѣйтѣ Аспарухъ. Ти не носятъ друго оружіе и знакътъ на тѣхната воинственность и дива необузданность ся выражава развѣ въ единственната сопа въ рждѣтъ на приближеннѣйтѣ до Аспаруха и въ калпацити имъ. Та по добръ станало че Автора не имъ го е прикачилъ, защото, съразмѣрно съ мечь-тъ на самѣйтѣ Аспарухъ, който прилича повече на дѣтска сабля, тѣмъ съчи-

нителѣ требваше да прѣкачи по една чиста Габровска ко-
стура, что щеше да бѣде неумѣстно при тѣхната пълно-
та. При сичко туй тѣзи два старци кога че сж по до-
брата часть въ картината.

Слѣдъ боярети идатъ, първо, единъ воинъ, който съв-
сѣмъ не ни ся понѣрави съ своята когаче извехната или
чудновато извърната рѣка, второ, двама старци боси, по-
видимому жреци, защото първийтъ носи единъ рогатъ у-
родъ, а вторийтъ такъвъ же уродъ, нъ безъ рога. Оня
съ рогатийтъ уродъ особито толкозъ е обърканъ въ соб-
ственны поли на дрехата си, чтото на гледача му ся стру-
ва, че нозѣтъ му скоро ще ся спжнатъ и ще ся откажатъ
да водѣтъ притяжателя имъ по надалечъ.

Задъ тѣя двоица богоносци изглѣдва лицето, кѣто че
на единъ висящъ на гърбѣтъ имъ старецъ.

Отправо на Аспаруха слѣдва группа отъ една жена,
двѣ дѣщица, воинъ, приличенъ повече на жена, и проч.
Тя е наивна и по туй още, че сичкитѣ фигури сж боси
и отчасти въ природното си състояніе. Задъ таа группа
слѣдва друга въ отдаленіе; тя носи чисто воинскій ха-
рактеръ: Нѣколко война съ шлемове и нагрѣдници и проч.
съ дълги сулицы въ рѣцѣ — то ся повидимому отдѣлениты
войни на 4-й Аспаруховъ братъ, отывающи кѣмъ Истокъ
да ся съединятъ (гдѣ и кога?) съ Аспаруха.

Вторийтъ по отдалеченъ планъ съдржи: единъ воинъ
конникъ голаоче чобанче, отъ лѣва страна, стояще, кѣто
че въ единъ трапъ едно множество отъ миниаторни коче-
образни овци, задъ него другъ воинъ на конь и пакъ
пѣшки съ едно дѣте за рѣка, а по нататѣкъ, едни слѣз-
ватъ отъ възвышаищата ся планинка или възвышенность
въ прѣдлежащата долина, други ся искачатъ кѣмъ пер-
вийтъ планъ, безъ редъ, безъ съразмѣра, безъ всякъ при-
знакъ за единство въ цѣль-та на движеніето си, макаръ че
между нестройнытъ группъ, какѣто и по възвышенность-та
ся виждатъ тукъ-тамъ кола съ пожитноститѣ на пересе-
ленци-ты кола сжщо Габровско издѣліе.

Слѣдва рѣка Донъ, и проч., която невидимъ. Раздѣ-
лилися Българети единъ насамъ, други нататѣкъ, единъ
подъ прѣдводителството на Аспаруха, други подъ други-
ти му братія, исчезающи то задъ Донъ (?), то задъ

мъгла-та, сирѣчь — въ мракъ-тъ на неизвѣстность-та.

Нека ся признаемъ, че минутата на раздѣленіето на Кубротовити сынове не е избрана злѣ и съставила би картина великолѣпна и по нашето мнѣніе; нѣ картината не прѣдстава нищо таквозъ, а като гледаме на неѣж намъ ни идва на умъ геніалната догадливостъ на прочутіиѣ живописецъ, който ся наелъ да напише минуваніето на Моисей съ Израиля прѣзъ Черноото море и слѣдъ туй Фараона, който го прѣслѣдвалъ съ полчищата си, а свършилъ съ туй многотрудниѣ си подвигъ, че прѣдставилъ на Султановата стѣна една тесна чървена краска, а на въпросъ, что значило то, отговорилъ: «Туй, Ваше Величество, е Чървеното море, Евреиты го прѣгазихъ и заминахъ далечъ, а Фараонъ ся удави въ него.»

Картината на Г. И. Павловича послужила развѣ за едната цѣта частъ отъ цѣлїиѣ моментъ на тойзи великъ въ Исторїята ни фактъ, тогазъ когато претенціята въ обясненіето е несравнено по голѣма, какъто всякъ може да види и да ся убѣди отъ 67 брой на Вѣстн. «Отечество. То прилича на дребни думи съ велики букви.

Въобще въ цѣлата си картина то прѣдстава събитіе частно и даже непълно, при сичко че съчинителя ѣ ся е постаралъ и облѣтити на неѣж да натовари съ разны анголи, царе, и проч., и проч.

По нашето мнѣніе Аспаруховата чета је малка, лоше съставена, злѣ расположена и твърдѣ невоинственно прѣдставена, особито кѣто автора иска да каже, че во врѣмя она Българскїиѣ народъ былъ номадски и воинственъ. Гдѣ са тукъ номадити и грубити космати войници съ грозниѣ и блестящи отъ крѣвожедностъ очи; гдѣ је тукъ изразенъ суровата натура и угрожающата дивота въ лицата, одеждитѣ и оржїята? Или пакъ онаѣ заботливостъ и рѣшимостъ въ поглѣда за потѣпкуваніето на всякаквы спѣнки и прѣграды, които бы могли да срѣщнатъ и които трѣба да сѣ срѣщнали нашитѣ прадѣди още отъ Донъ дори до Басарабскїиѣ степи?

Напротивъ тукъ женитѣ и дѣцата ся явяватъ беззаботни, весели и глупаво-засмѣни, а не обладани отъ смутното чувство за новитѣ бѣди, които ги очакватъ по пѣтя кѣмъ мечтаемото още, нѣ не ясно прѣдставляемо бѣдно и ново отечество.

Въ лицата имъ не ся изразява нищо таквозь, което бы приличало на тѣга по всичко онова, което тѣй близко е свързано съ бытътъ и прѣданіята и пр. на единъ цѣлъ народъ, отъ когото едната часть подъ прѣводимостъта на Аспаруха ся отдѣля. Напротивъ, тѣ сички вървятъ беззаконно, весело, кога че една кавалкада или пѣшка толпа сродници или пріятелъ, които ходили е-тамъ-недалечъ, до нѣкой мѣнастирь отъ вѣнъ градътъ да ся почъркуватъ, да попрѣминатъ, а сега сыти и патѣшени вдоволь, връщатся въ беспорядкъ, кой както завървалъ, полукефли, и никой не ся обръща назадъ за да изрази съкрушеніето си или да отдаде послѣднітъ грустелъ въздъхъ къмъ сичко онова, което оставя подирѣ си, макаръ и на оная благословенна или нечастна рѣка Донъ, която е лѣляли толкозь вѣкове наредъ Българското племя, бреговети на която сж видѣли ражданіето на юнцити, ще ги напушатъ сега тѣй неблагодарно и ги прѣдаватъ на постыдното прѣзрѣніе и забвеніе.

И тая ватага Аспарухова беспечно си слѣдва пѣтътъ и разговаря съ свойтъ главатаръ тѣй павно и безъ да си помисли нѣкой че задъ нѣкой баиръ може да ся крые хитрійтъ врагъ, — злобийтъ Печеньгъ или кръвожадній Аварійтъ, или пакъ смѣлийтъ до безуміе Славянийтъ скитъ. И съ такава чета, съ таквизъ криворѣжки войны, беззащитни жени и дѣца, Аспарухъ, третій сынъ Кувратовъ прѣминава обширнитъ неприятелски степи, добитацитъ му опастватъ тѣя степи и прѣтѣпкуютъ ги безнаказано; съ нежъ той воювлъ Славенити, а съ помощта на своити черъ и бѣлъ богове покорява заддунавскитъ страни?! Гдѣ е тукъ Историческата правдоподобность въ картина-та? Или Автора е мыслилъ че достаточни сж быле нѣколко конны и пѣшки войни съ едни твърдѣ ограничени орѣжя, единъ великанъ съ една костура на пояса облеченъ въ брани и сѣдящъ на едно конче, за да означи воинственността и завоевателната сила на единъ номадски народъ, у когото ся явяватъ и кола, и партакешъ, който има привързанность къмъ коститѣ на дѣдитѣ си, къмъ древнытъ обычаи, къмъ боговети си, които нѣща тѣтри или влачи съ себе си! Странно съвпаданіе на толкозь противоположното между обѣсненіето и картина-та въ историко-

литографическо отношение на обстоятелството! Сетѣ българети и номади кѣто циганѣа, и пакѣ образователни кѣто политиченѣ и сѣ задатоци за култура народѣ, който знае да строи господарства впрочемѣ нѣй тукѣ споменуваме това мимоходомѣ и го отдаваме по-вечето на Историческѣтъ подробности, отѣ колкото за грѣшка на самѣйтѣ Авторѣ.

Нѣ царѣ Борисѣ у облацитѣ, окруженѣ отѣ ангели; А ангелитѣ помѣщава Г. Н. Павловичѣ въ облацитѣ именно: «за да сѣ спомогне изучванѣето на историческитѣ времена.» Туй сѣвършено ни смущава здравото пониманѣе.

Защо сѣ тѣя неумѣстни видѣнѣя и защо онѣя ангели водитѣ за единѣ народѣ номадски отѣ изычска религѣя, судбата на когото сѣ управлявали още неговитѣ, прѣдположимѣ собствени черѣ и бѣль Богове? Какво мѣсто си намира тукѣ то явленѣе, коѣето ея е случило слѣдѣ цѣли двѣ столѣтѣа и има връзка сѣ прѣданното за уредено и натѣкмено що годѣ политическо царство? Не сѣ надѣваме Г-нѣ Н. Павловичѣ да е прѣмыслиль важността на сичкитѣ тѣя работѣ макарѣ повѣршиостно, иначе защо щеше възнамѣрено да сѣ испѣстри и искази тѣй хубавата идеѣ и да натовари картината сѣ сѣ такива ангелосносни облаци, подобно на онѣя малюванѣя, като «България на орѣжѣе,» и проч., и да сѣ искази художеството.

Тѣя сѣ все грѣшки и пакѣ грѣшки, почени отѣ замыслѣтъ до художественната истинностѣ, грѣшки самоволно и ужѣ сѣ цѣль наложени.

Безѣ сумнѣнѣе Г. Н. Павловичѣ сѣ туй сѣ сѣчинѣнѣе не искалъ да сѣ порисува прѣдѣ Българскѣйтѣ народѣ, напротивѣ той го издава даже сѣ едно прѣдупазванѣе кѣто произведенѣе отѣ сумнително сѣвършенство. Не бы имали да кажемѣ нищо противѣ туй, кѣто и той самѣ сѣ оправдава въ обясненѣето сѣ; нѣ кѣто на художникѣ, какѣто иска да сѣ рече, нѣй не можемѣ да му смѣлчимѣ самоволното отстѣпванѣе отѣ правдата баремѣ въ художественно отношенѣе и мыслимѣ, че, ако негова милостѣ по правда не е можалѣ до тамѣ да вникне въ смыслѣтъ на историческѣйтѣ фактѣ, то покрайностѣ требваше да сѣ придрѣжи до истинското въ самото искусство и да не прави

отъ Историческа-свѣтска Картина старовѣрческа икона, исписано на всякъ начинъ.

Истина је, че нашійтъ народъ на днешното време отъ голѣмата си жадость къмъ сичко което може да погадаличка патриотизмътъ му, да го нахрани нравственно, поглъща съ лакомство сичко, каквото му подадѣтъ въ туй отношеніе; нъ отъ туй не слѣдва пакъ единъ художникъ да си искази и унизи таланта и художството въ угоды на неразборчивата лакомия на толпата, за което сж намиратъ други спекулянти, на които може да са прѣдостави това угодно занятіе, кѣто и съвѣстьта имъ не је твърдѣ съзрителна.

Ще кажемъ, ній сж взехме за перото не за да оскорбимъ или нападаемъ Г-нъ Н. Павловича защо је писалъ таквазъ картина, нъ му изговаряме по правото защо не домыслилъ като хората трудѣтъ си и да го је прѣдставилъ въ требуемата свѣтлица и простота, безъ да попадава въ такива крайни противорѣчія на искуството естетиката и правдата, когато је най прѣкрасна сама по-себѣ, безъ всяки украшения. Ній негодувахме на неговото невниманіе като на художникъ, което показва че олицетворната му идея је плодъ на временни размышленія, а не плодъ на продлжителны и тщателни издирваня, защото усѣщаме какво бы можалъ да извърши господство му при іедно добросвѣсно труденіе, тѣмъ паче, че времето је най-добрійтъ помагачъ и наставникъ и най добръ бы могло да ржководи іединъ артистъ въ идеята му, а частитѣ съвзирача и прѣмелваня на тая идея могли бы да угададѣтъ и най малкитѣ грѣшки, ксито іедно кжсче гумма-еластика или малко средица хлѣбъ могли бы да истріятъ най лесно за да възстанватъ правдата и іестественостыж.

Намъ ни дожда на умъ: неужели ній въ сичко треба само да спекулираме безъ да помышляваме поздравъ за понататкъ? При днешното улесненіе за постигваніе на всяко угодно специално съвршенствованіе какво ще значи съ време за бжднати поколѣня іединъ или много анахронизми, не само въ исторіята, нъ и въ самото искуство на нашата съвременна дѣятельность? Също ще имъ ся похвалимъ ній, които сме отраснали въ вѣкътъ на снапята и художстата, и какъвъ примѣръ за добросвѣ-

стность въ трудавети ни ще видѣтъ тѣй отъ насъ.

То ѣ тѣй. Ако искаме, чтоо нашии произведенія да бждатъ приписвани до душевнытъ (виж. обясненіето на картината), то и всякъ има пакъ право да требова отъ насъ и повече смьслъ и по-вече признаци за трудъ, защото и съзнаніето за душевната производителность треба да прѣдполага и по-вече усѣщаніе, по-вече умѣніе въ произвожданіето, по-вече патриотизмъ въ почтеннытъ намѣренія, по-вече, най-насетнѣ, скептицизмъ въ обгърпуваніето до опрѣдѣляваніето и до изработваніето на идеята си.

Слѣдъ първытъ двѣ произведенія на Г. Н. Павловича ний чекахме отъ него работи по добри отъ днешната му картина, напрѣдкъ въ таланта а не косненіе и пожалуй, повръщаніе. Жално ѣ да види чловѣкъ фиданка, когато отначало ѣ подавала толкозь надѣжди за снажно и развито дърво, а слѣдъ малко кљомнала и посьринала. Или ний сж излѣгахме?

Нъ чловѣкъ, който има претенціи на толкозь прѣкрасни душевни свойства и качества, прилича на една фиданка развѣ твърдѣ относително, въ сжщности же фиданката ѣ сжщество прозябательно, тогазь когато чловѣкъ ѣ ограничъско, живуще, движаще сж и съвмѣщающе съ само въ себе си, въ своето самобытіе, въ своето самосъзнание обладающе и способити на самоизлѣченіето си; какъ прочее, си допуща единнѣ артистъ да блѣднѣе, да вѣхне прѣдъ временно, особито пакъ кѣто не сж види да го ѣ връхлетила или опарило нѣкоѣ јесенска слина на живота?! Нъ на сичко ѣ причина апатіята и дембеллика, тойзи въпросъ на всякъ талантъ, на всяко дарованіе.

Десетъ години става отъ какъ Г. Н. Павловичъ живѣе постоянно като художникъ между народа ни, всякъ день сж намира въ съприкасаніе съ разнити му типове почени отъ полетата на Свищовскійтъ окржгъ и дори до най высокити бърда на Балканетии отвѣдъ тѣхъ, нъ впродлженіе на тѣя десетъ години сумнѣваме сж, негова милость на да ли ѣ нарисувалъ за образецъ поне три четири портрета, взети измежду народа, живи и разнообразни, на да ли ѣ нарисувалъ два пжти отъ натура ушиты на кой да ѣ конь, катъръ или магаре и да ги ѣ зацонмилъ неизуетъ, остави вече цѣлити и разнообразны Етюди, ко-

што трѣбва да набира въ картонa си всякъ, който има тренци на художникъ и творчество. А между тѣмъ страната ни не малко изобилува въ разнороднитѣ породни и племенни типове, както и въ породитѣ на животни. А на мѣсто това десетъ години наредъ Г. Н. Павловичъ повидимому безуспѣшно се рисува въ нѣколко еднообразни типове, които, види се, ще рисува и въ будущемъ въ произведената си съ малко промѣненія впрочемъ по очести или по джунести, споредъ изискуванити обстоятелства на мѣстото и костюмити, защото не ще рачи или ще го мрази да си даде трудъ да изучи и другитѣ особености на българскійтъ или по-добрѣ славено-Българскійтъ типъ на народа ни. И тѣй, както въ настоящата картина «Аспарухъ», войницъ ще прилича на царя си, ще бѣде тождественъ съ типътъ на тръговеца, или боярина, а боярети ще приличатъ като двѣ капки вода на двамата, кога че отъ единъ казипъ излѣни жреци, и проч. и проч. Скучка работа!

И кога ще сж умножатъ и у насъ добри и свѣстни ремеслалци и художници и кога ще начинтъ и отъ нашитѣ аристи да творѣтъ тѣй приблизително добрѣ и хубаво, кѣто иностраннитѣ и да издаватъ на видѣло макаръ и на голѣмы произведенія, нѣ за то произведени пълни съ правда и естественность, и достойни за вниманіето на всякъ образовавъ вкусъ, достойни да украшаватъ кой да е салонъ?

Нѣ иностраннитѣ артисти виждъ иматъ нѣщо повече запасъ въ картинитѣ си въ птвкѣтъ си, въ усидчивостта си и за туй тѣхнитѣ литографіи ся цѣнятъ. А между тѣмъ и тѣи ся мнували сѣщитѣ школски классове и искуството не имъ ся се давало безъ трудъ и опытъ.

И живописъта истина се дарба, нѣ за постиганіето на, пълна специалность въ неѣ не сж изискува пакъ толкозъ колкото науката, за да стане челоуѣкъ съвършенъ. Тукъ ся изискува нужнитѣ инстинктъ, твъра рѣка, вѣрно око, дестетиченъ вкусъ, добро расположитіе и трудолюбіе, крейони, рейсфедеръ, краска, кисти, картони или платно, и сичкото ся добыва отъ постоянната критика, отъ постоянното опытваніе и навикнуваніе.

Живописеца или художника има нѣщата прѣдъ очитѣ

си и самата сфера, въ която живѣе му е за образецъ и учителъ; тъй за неговото самодоразвиваніе не сж изискува освѣнъ цѣль и трудъ, кѣто въ природа и натурщици недостаткъкъ нема. Подражавай до подробности природата и сравнявай произведеніето си съ неѣъ, ето ти въ замѣнъ най практичнитѣ модели и подготовенійтъ художникъ нема да прави друго, освѣнъ да пригърне тія готови модели и да си ги усвои съ врѣме за да въстържествува чрезъ тѣхъ въ произведенъята си.

На іединъ художникъ, пожалуй, може да му ся прости іедно незнаніе прѣдположимъ на нѣкой фактъ до подробноси въ критично отношеніе, или пакъ въ архіологическо, особно кѣто и самата история прѣмълчава или съвсѣмъ тъмно ся изразява за него, нѣ никогы неможе да му бжде простено ни най малката аномалия или неумѣстно съзнателно искажеше на прѣквасната само по себѣ истина или тварь тамъ гдѣто всеки авторъ трѣбва да запазва съчиненіето си за да не заприлича на играчка или каррикатура.

Изобразніето на кой да е прѣдметъ изискува съобразно и естественнито му бѣлѣзи да бждѣтъ съхранены за да може человекъ по тѣхъ да познава нѣщата изведенъждъ, а на писателя или художника никакъ не сж позволява иносказаніето тамъ, гдѣто и правилното очертаніе было бы достаточно.

Емблемата на юността, дивотата състои повечето въ натруфата, парженіето, позитѣ и отличителнитѣ привычки на кой да е народъ, а не въ многото дѣцаголи и боси, съ калпацитѣ и сопитѣ само. А прѣселющійтъ се българскы народъ подъ водачѣството на Аспаруха въ картината на Г. Н. Павловича трѣбваше да сж явѣя, на помадъ и страшно дивакъ подъ видъ на іедна силна ватача отъ смѣли и военственны личности, задъ неубозданността на които да слѣдва безконеченъ табуръ отъ коля и свѣтъ, или въ стройна орда, въ която сж забѣлява редъ и признаци на порядкъкъ и воинственность, както и тактъ въ безнаказанното и дързостно пътуваніе отъ Сѣверо-Истокъ на рѣка Десна и Донъ къмъ Дунавъ, а въ очитѣ и осанката на князя — прѣдводивеля имъ бы ся ся выражавали оизи рѣшителенъ, ако и суровъ характеръ, оизи

образователенъ смьслъ въ челото му, и прч.; които работи Г. Н. Павловичъ трѣбва да ѳе знаилъ и ималъ на видъ още отъ училищната стулица.

Въобще туй произведение на Г. Павловича ѳе още по малко обмыслено отъ първѣтъ му два и като че съвсѣмъ не ѳе доизработено, макаръ че тушеваніето да ѳе по пѣжно въ литографіята му. Ний отъ наша страна пакъ ще дадемъ прѣимущество на първѣтъ му двѣ произведения, въ които по крайнѣй мѣрѣ ся намиратъ по малко каррикатурности, та поприличатъ и на историчьскы отъ колкото настоящата, която ѳе по долу отъ всяка критика.

Нъ вий, ако ся взехе за критиката, то го напредвихме не за да искажемъ Г-ну Павловичу комплементы за ради картината му или за да го нападнемъ безправъ за потѣшеніе, нъ именно защото лично усѣщаме къмъ него онуй съчувствіе, въ което сж крий, може бы, истинското оцѣненіе на неговийтъ талантъ и защото бы желали тойзи талантъ да станеша истинскы прѣдвѣстникъ за излѣзваніето изъ тъмнината и на други много юни чада на геній-тъ и высшитѣ дарованія, скрѣти още между духомъ беспріютнѣйтъ нашъ народъ.

Ний сж взехме за перото за да извадимъ нашійтъ добъръ сънародникъ отъ лъжовныйтъ пжтъ, въ който ся види да ѳе попаналъ на бърза ржка и ще го молимъ да не му ся зловиди че тѣй безъ церемонія излагаме грѣшкитѣ на повата му картина, нъ като си даде воля да рдсѣди по зрѣло и по спрдведливо за тѣхъ, да ги вземе за допълти прѣдъ видъ и да не попадва вече въ подобни прайности и противорѣчія на исторіята и искусството съ иравдата и естественностьта.

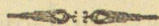
Молимъ го еще да запомни справедливитѣ думы на едного писателя: «Сичко онова, което си налага чловѣкъ насилно, остава бесплодно въ художеството.» Ний ще притуримъ къмъ тѣхъ: нъ и сичко сжщественно, което нарочно единъ художникъ заглушава въ себе си, сир. въ таланта си, не му послужва за друго, освѣнь за самозаморяваніе и упадваніето му.

Времето още не ѳе минало и Г. Н. Павловичъ може още твърдѣ лесно да навакса онова, което ѳе изгубилъ и което му не достава, стига той да пожелай и да ся по-

туди за това, като най свѣснийтъ помежду събрѣтията си; а че трѣбвало бы да ся потруди, него и Богъ го види!

БРАИЛА.

В. Поповичъ.

ВЪЗРАЖЕНІЕ

НА

Патріаршескый Епистоляренъ мемоаръ

ИЛИ

оправданіе

На Българетъ прѣдъ единовернытъ плѣмъ христіане.

Въ послѣдне врѣме са появи на свѣтъ една голѣма брошура, нарѣчена *Епистоляренъ Мемоаръ* и издадена отъ Гръцкѣтъ Патріаршіж. Това е обширно окръжно писмо къмъ самостоятелнытъ православны черковы, въ което патріаршіята са оплаква горчиво отъ Императорско Правителство и отъ Българетъ. Писмото съдържа писмени свидѣтелства, съ които патріаршіята са сили да докаже отъ една странѣ голѣмый произволъ на царското Правителство въ намираніето му въ Българскый въпросъ и достоосждителното поведеніе на Българетъ въ отношеніе къмъ черквѣтъ; а отъ другѣ странѣ своятъ справедливость, своето смиренномудріе и своето правосмысліе въ рѣшеніето на въпроса.

Въ тажъ брошурѣ ный срѣщаме странны, несъобразны и противрѣчивы положенія, върху които обръщаме вниманіето на сичкытъ православны христіане, за да може сѣкый да научи, какво е расположеніето, каква е мисльта и каквы сѣ прѣдложеніята на патріаршіжѣтъ къмъ зѣло възлюбленнытъ чада нейны, българетъ.

Патріаршескытъ положенія сж :

а) Че двигателя на Българскый въпросъ не е цѣлмый Българскый народъ, нѣ девять міряне Българе и трима именуемы архіерен, които съставляватъ партія и възбуждать простый и незлобивый народъ.

б) Че българскый въпросъ въ цѣлото и въ частноститъ си е въроисповѣденъ и догматическы въпросъ и, като таквъ, той не мо-

же да бѣде прѣдмѣтъ за разискваніе было на политическѣтъ власть, было на комисіѣ отъ міряне.

е) Че Высоката Порта, като политическо начало, не е компетентна да разрѣши тоя въпросъ и да му даде край.

д) Че рѣшеніето на въпроса принадлежи исклучително на вселенскій съборъ, който прѣдставлява всеобщѣтъ черковж. Само Събора е компетентенъ да произнесе непогрѣшително и задължително за двѣтъ страны рѣшеніе.

е) Че и частната черкова на вселенскѣтъ патриаршіѣ може да рѣши този въпросъ, нѣ само въ онѣзи прѣдѣлы, които сж показаны въ патриаршескый прочитъ отъ 1867 год.

ф) Че царскый Ферманъ за рѣшеніето на въпроса не е пріетъ, първо по формѣтъ си, защото са е издалъ безъ знаніето на патриаршіѣтъ и отъ некомпетентнѣтъ власть на политическото начало; второ по сжществото си, защото са е издалъ не споредъ исказаното отъ патриаршіѣтъ по напрѣдъ мнѣніе. Разликытъ между царскый ферманъ и патриаршескытъ мнѣнія и прочиты сж до толкози важны и сжщественны, щото патриаршіята не може да ги приеме безъ да бѣде осждена отъ всеобщ. черковж, като прѣстѣпница на черковнытъ постановленія и каноны. Никой не трѣба да са сѣмнѣва, че патриаршіята избѣгва окончателното рѣшеніе на въпроса отъ упорство, отъ фанатизмъ или отъ дребны честолюбія; тя го отбѣгва и го приема, защото вижда че то е противно на черковнытъ обычай.

г) Че христіанетъ Българе искатъ да устрояватъ себе си не по правилата на черковѣтъ, а черквата да нареждатъ по тѣхното щеніе. Това е *Нововодителство*. До дѣто прочее упорствовать въ нововодителство, патриаршіята не може да стори друго нищо, освѣнъ да постоянствова въ свыкваніето на Вселенскы Съборъ, комуто и прѣдоставлява рѣшеніето на тѣхный въпросъ.

h) Че патриаршеското исканіе за свыкваніе на всел. съборъ е чисто черковно дѣло, което нѣма никаквж връзкж съ дѣлата на политикѣтъ. Ако патриарха нѣма право да свыква съборъ то ще каже, той нѣма силж да изпълнява длѣжноститѣ на своя чинъ и на своето званіе.

Нека разгледаме сега тѣзи осѣмъ положенія едно по едно, за да може сѣкый православенъ христіанинъ да са освѣти връхъцѣлѣтъ работж, който раздѣля вселенскѣтъ патриаршіѣ отъ духовнытъ и чада българетъ.

I

Кои движжтъ Българскій въпросъ.

Като изрѣча това положеніе, че ужъ *Българскій въпросъ не са движжи отъ цѣлый народъ, нъ само отъ 12 лица*, патриаршіята го прави вѣроятно, за да покаже, че въпроса не е народенъ, нъ частенъ. Нъ понеже личноститѣ сж нищо по отношеніе къмъ цѣлый вародъ то тѣзи личности сж достойны не за послушваніе, нъ за наказаніе. И наистиннѣ, Патриаршіята не веднажъ и не дваждъ е прѣдлагала на Портѣ да накаже непокорнытъ българе; тя е казвала, че като наказва онѣзи конто възбуждатъ раздоры, смущенія и възстанія между нейнытъ вѣрны подданинцы, Портата има по голѣмо основаніе да смири дързостѣтъ на тѣзи хора конто възбуждатъ смущенія и раздиры въ черквѣтъ, и въ своето забравяніе подигатъ и гоненія срѣщу вѣрѣтъ и срѣщу правдинытъ на патриаршеското достоинство и патриаршескый чинъ.

Тука е за заблѣжаваніе голѣмата милость и любовта на нашѣтъ майкж великѣжъ патриаршескѣ черквѣ къмъ зѣло възлюбленнытъ нейны чада българетѣ, Отъ тажъ християнскѣ любовъ ржководима, патриаршіята нарича прѣдставителитѣ на българскый православенъ народъ *юнители на вѣрѣтъ*, и горѣщо моли Портѣ да накаже тѣзи мнимы смутители по-жестоко отъ политическытъ смутители! Подырь това нѣкои си питатъ българетѣ, защо са откъснуватъ отъ патриаршіятѣ и ж избѣгватъ. Когато тя отдалеч ни внушава таквызи жестоки наказанія, какво бы направила, ако бѣше ны имала подъ своѣтъ рѣжж и на своето расположение? Какъ ны питатъ, защо не са обръщаме на право къмъ патриаршіятѣ и не искаме отъ неж своитѣ правдины. Нъ за кого е скрито, че колкото пѣти сме ѣа обръщали къмъ неж, намѣсто да получимъ правосѣдіе споредъ христово изрѣченіе: *ищущему тебѣ дай*, ный сме са изгонвали като смутители и бунтовницы? Таквози неотеческо поведеніе на патриаршіятѣ ны енакарало да прибѣгнемъ къмъ нелицеприятното правосѣдіе на Султана и на неговото Правителство.

На Султана познава най-добрѣ отъ различнытъ официалны съобщенія, конто знае и патриаршіятѣ, че страшный за патриаршіятѣ въпросъ са е подигналъ и са е поддържалъ отъ цѣлъ народъ, а не отъ нѣколко лица. Българскытъ исканія сж были отъ начало твърдѣ умѣренны. Българетѣ не искажъ друго освѣнъ да си иматъ свои владицы, избраны отъ тѣхъ и приготвены добрѣ въ тѣхнынъ языкъ. Съ своето отричаніе да послуша тѣзи праведны исканія, патриаршіята докара работѣтъ до тамъ щото, патриаршеското име са исхвърли

отъ сичкытъ българскы черковы и отъ сѣкѣдѣ изъ Българіѣ са проводихъ прѣдставители да искать отъ Императорското правителство възстановеніето на тѣхнѣ независимѣ Іераршіѣ, която бѣхъ загубили чрѣзъ обсебваніе отъ Патріаршіѣта. Патріаршіѣта не прѣставаше да выкаче това движеніе е частно и че трѣба да са накажътъ таквызи и таквызи лица. Наказаніята, черковны и гражданскы ставахъ наистиннѣ, нѣ тѣй не послужихъ за друго освѣнѣ да раздражнѣтъ и да ожесточать еще повече онеправденый въ священнытъ си права българскый народъ срѣщу онеправдителитъ — патріаршіѣта и священнытъ нейны поборанцы. Ако двигателитъ бѣхъ нѣколко души; защо не паднѣ въпроса, когато са наказахъ и наказвать толкови лица, когато патріаршіѣта е насочвала?

Колкото до дванайсатѣтъхъ лица, противъ които выка патріаршіѣта и ги нарича смутители, отъ тѣхъ само трима или четьрма сж были въ работѣтъхъ отъ начало; другытъ прѣдставляють въпроса само отъ нѣколко години насамъ когато народа ги почете съ своето довѣріе, и правителството ги припозна за народны прѣдставители.

Ще каже, патріаршіѣта кривы истиннѣтъхъ въ пълно съзнаніе като казва, че българскый въпросъ сж движили и движѣтъ дванайсатѣ лица, които ужъ бунтували простый и не злобивы й народъ. Сичкы знажѣтъ твърдѣ добръ, знае го и патріаршіѣта, че челобивный народъ самъ е движилъ и движи този въпросъ въ своето праведно негодованіе, като опрѣдѣля отъ врѣме на врѣме новы прѣдставители за исканье и добываніе на неговытъ Іерархическы правдыны.

Народенъ е прочее а не *частенъ* този въпросъ. За това са и прѣкъснѣ отъ правителството онова строго наказаніе, което искаше патріаршіѣта за народнытъ прѣдставители. А за наказаніе на цѣлый народъ, единственый виновникъ прѣдъ патріаршіѣтъхъ, Портата разумно отговори, «че упорството на Патріаршіѣтъхъ и провлачаніето на « въпроса докарахъ работытъ до тамъ, щото Българетѣ по много « мѣста са отдѣлихъ отъ патріаршіѣтъхъ и днесъ трѣба да са упо- « требява принудителна сила, за да припознажѣтъ пакъ грѣцкытъ « владыцы и сеященницы. . . Нѣ да са на силвать наказвать мно- « жество жители, това е противно на высокото покровителство, ко- « ето Н. В. Султана излива поравно на сичкытъ си подданицы. »

Така отговори правителството, а иый, които можемъ да погледнемъ на въпроса по-христіанскы и по-евангелскы, ный казваме за едно съ Александра Суца: «На владыцѣтъ, които сж натоварены съ « спасеніе на душитъ и които носжѣтъ христовый образъ, не са « пада да упражнявать никаквѣ свѣтскѣ власть, нпто да наказвать

« тѣлесно ; защото царство мое не отъ міра сего, казва христосъ
 « Черковната власть е небесна и не дѣйствова на земныѣ и свѣ-
 « тскыѣ нѣща ; тя управлява душитѣ и дава законы само за съ-
 « вѣстѣя . . . Началото, основата и источника на черковнѣтъ власть
 « са заключаватъ въ думыѣ христовы прѣдъ неговото възнесеніе :
 « шедше научите вся языки, учаше ихъ блюсти вся елика запове-
 « дахъ вамъ. Научете, казва, а не управлявайте (и насилвайте),
 « както го разбира горделивата римска черкова. » Митрополитъ
 Платонъ говори въ своя катяхисисъ, който са счита отъ патриар-
 шіѣтъ за най-добъръ, че «Черковата е благоустроено общество,
 « слѣд. трѣба да има и едно управление, което не е ни монархиче-
 « ско, ни деспотическо, нъ духовно и отеческо защото нему сж
 « вѣвѣрены души. Заради това повѣленіята нѣматъ силж за неѣж ;
 « нейната сила е поученіето и свѣтытѣ ; защото никой не са при-
 « нуждава въ вѣржѣтъ. » Самъ апостола говори : «сичко между васъ
 « да слава съ любовь. . . Дръжъ са отъ правдѣтъ, отъ вѣржѣтъ,
 « отъ любовьтъ и отъ мира, а отъ безумныѣ и невѣжественныѣ
 « придирванія са отричай, защото пораждатъ спорове, а пѣкъ на
 « господній рабъ не прилича да са кара, нъ да бжде тихъ къмъ
 « сичкы, незлобивъ, поучителенъ. Епископа трѣба да бжде непоро-
 « ченъ, поучителенъ, не крамольникъ, не користолюбивъ. » Апостолъ
 Петъръ казва : « Пасете божіето стадо, выѣ Епископы не принуди-
 « телно, нито за мръснж печалж, нъ усърдно ; не са мыслете госпо-
 « даря на божіето наслѣдіе, нъ бждете примѣръ на стадото си. »

Нъ патриаршіѣта, която познава тѣзи евангелскы заповѣди по-
 добръ, на мѣсто да послуша Христа глаголюща : « когато вы гонѣтъ
 отъ единъ градъ, бѣгайте въ другъ ; намѣсто да са съобрази съ
 апостолскѣтъ заповѣдъ : «Епископствуйте не насилно, нъ доброво-
 лно,» тая патриаршіѣж, заслепена отъ честолюбіе, мѣчи са да запо-
 вѣда на българетѣ принудително и насилно и сѣкакъ са смущава,
 когато правителството не ѣ става орждіе да накаже жестоко непо-
 корныѣ българе ! какво злополучіе за патриаршіѣтъ дѣто нѣма въ
 рждѣтъ си и свѣтскѣтъ власть ! Нѣма съмнѣніе че тя бы истребила
 тогава тѣзи лоши българе отъ лицето на земжѣтъ. Нъ нѣка благо-
 даримъ Бога, дѣто е поставилъ българетѣ подъ царското покрови-
 телство на Султана, който е далъ правдини на патриарха и на си-
 чкытъ си подданны да са упражняватъ свободно въ дѣлата на сво-
 жѣтъ вѣрж, нъ който не е разбиралъ съ това да остави своитѣ вѣ-
 рны подданныци на произвола на чія да е тиранія, или на какво да
 е притѣсеніе.

I I

Какъвъ е българскій въпросъ.

При сичко това, дѣто много пѣти сж са давали на патріаршіяѣтѣ разясненія, тя пакъ упорствова да казва, че Българскій въпросъ е въроисповѣденъ и догматическы и по своѣтѣ цѣлокупность и по частноститѣ си. Чудно е това упорство.

Ный и другъ казахме, че за да ся каже въпроса такъвъ или онакъвъ, не е доста да кажемъ думыѣтѣ, нъ трѣба и да докажемъ. Патріаршіята никога не е дала на думыѣтѣ си друго доказателство, освѣтъ тѣзи четири прѣдложенія :

1) *Че сичкыѣтѣ черковны въпросы по сщество сж въроисповѣдны.* Нъ това не е доказателство, защото по прѣди трѣба да ся разрѣши питаніето : *сичкыѣтѣ черковны въпросы да ли сж въроисповѣдки по сщество?* А като ся отговори на това питаніе, остава да са отговори на друго : *Българскій въпросъ да ли е чисто черковенъ?* Додѣто не ся разрѣшяѣтѣ тѣзи двѣ питанія, патріаршескыѣтѣ думы ще бѣдѣтъ голы и безъ сѣкакво оскованіе ; за това ный ги отхвъргаме и ги поставяме между неизпоститѣ.

2) *Че спкый черковенъ въпросъ, който са касае до канонитѣ и до постановленіята на черковѣтѣ, е сжцо така въроисповѣденъ.* И това прѣдложеніе нѣма силѣ за Българскій въпросъ : 1) защото българскій въпросъ не е чисто черковенъ, нъ повече народенъ и политическы ; 2) защото никакъ не ся касае до постановленіята и канонитѣ черковны, нъ само до черковното управление на Българетѣ, което никакъ не закача канонитѣ на вѣрѣтѣ.

3) *Че, за да са рѣши този въпросъ, трѣбвало той да са разгледа по напрѣдъ чрѣзъ сравненіе съ апостолскыѣтѣ и съборныѣтѣ правила : а кога е тѣй той е въроисповѣденъ.* И това прѣдложеніе не доказва въроисповѣдный характеръ на въпроса : 1) защото нѣма необходима нужда да са разгледа този въпросъ чрѣзъ сравненіе съ рѣченныѣтѣ каноны, каквото не е имало таквази нужда и въ различни другы случаи, особенно въ 1767 год, когато са унищожы Българското черковно самоуправленіе, и въ вѣрмето на четвъртый вселенскый Съборъ, когато сж са унищожыли три вѣсточны екархіи, за да ся подчиняѣтъ на цариградскый епископъ и 2) защото и да са прѣдположи таквази една нужда, не слѣдва отъ това че въпроса е въроисповѣденъ, когато никакъ не закача канонитѣ на вѣрѣтѣ.

4) *Че, българитѣ като гонѣтѣ чрѣзъ този въпросъ независимѣ отъ патріаршіяѣтѣ черковѣ, и искатѣ да съставяѣтѣ другъ*

черквъ, освѣтъ едиктъ и единственнѣтъ православнѣ черквъ, ко-
то е противно на десятый членъ на символа на вѣржѣ. И това
последнето прѣдложеніе е гнило безмысленно, защото е явно и за
слѣпытъ, че самытъ грѣцы въ Цариградѣ, арабытъ въ Александріѣ,
сирійцытъ въ Антиохіѣ, палестинцытъ въ Иерусалимѣ, Руссытъ въ
Петербургѣ, еленытъ въ Атинѣ, кипріотытъ въ Кипрѣ и др., ни-
какъ не са считать отцѣпены отъ всеобщѣтъ черквъ, ако и да съ-
ставляватъ особенны черквы. Никои не казва за тѣхъ, че съста-
вятъ другѣ, освѣтъ една свята съборна и апостолскѣ черквъ. Ще
каже, и Българетѣ не са отдѣлятъ отъ всеобщѣтъ черквъ, когато
иматъ както сѣ и имали, свое черковно управление, независимо отъ
цареградскѣтъ патриаршіѣ. Кога е тѣй тѣхнѣй въпросъ не е нито
вѣроисповѣденъ, нито антидогматически.

Това сме казали нѣй и казваме въ опроверженіе на патриарше-
скытъ увѣренія, че ужъ Българскѣй въпросъ былъ вѣроисповѣденъ
и антидогматически. Ако нашитѣ думы бѣхъ по случай слабы и
безосновны, патриаршіята трѣбаше да докаже това съ силы и о-
снователны резоны. Нѣ ты намѣсто да направи така, повръща ся пакъ
на злытъ си утвърженія, като мысли да излъже съ тѣхъ друговѣрноот
наше правителство. Тя казва къмъ великѣй везиръ слѣдующето :

Въ черквѣтъ сществуваатъ таквызи подробности, на които и
« най малкото прѣнебрѣженія закача сщественно черковното пра-
« во : а тѣзи подробности не могатъ по никакъвъ начинъ да бж-
« дѣтъ познаты на политическѣтъ власть или на христіане, непри-
« надлежащи на управляющето тѣло въ черквѣтъ. Ето ва едно прѣ-
« сно доказателство. Въ вашето тескере са сряща фразата *Българ-*
« *ска черква*. Като сте употребили тажъ фразѣ, вый никакъ не сте
« можили да положите, че тя е чужда на православнѣтъ черквъ.
« Ако политическата власть различава народности и на сѣкъ отъ
« тѣхъ дава правдины и прѣимущества политически, това не влезе
« въ работѣтъ на черквѣтъ, която никога не е различавала наро-
« дности, защото нейнѣй основателъ е призывалъ къмъ вѣржѣ сич-
« кытъ народы. Послѣдствіе на това основно начало, черковата ип-
« кога не са е дѣлила на арабска, албанска или на Българска, нѣ
« си е была една, свята, съборна и апостолска. Ако ли положимъ,
« че това названіе са зема отъ името на нѣкое мѣсто, тогава пы-
« таме : кон сѣ прѣдѣлытъ на това мѣсто ? кой съборъ е основалъ
« тажъ новж черквъ ? Нѣй не можемъ да приедемъ това наимено-
« ваніе, безъ да заслужимъ осжженіето на съборнѣтъ черквъ,
« като нововводители (патриарш. отговоръ прѣзь Априлія 1870.)»

(Слѣдува.)

македонска българска дружина

Прѣдложеніето на 22 брой на *Читалище* почна да дава плодове си. Ний получихме отговора на Тулчанското Читалище, на Видинското Читалище, и на Габровското Читалище. Въ едно заседание върху това прѣдложеніе, Тулчанското Читалище рѣшило едногласно да жертвова всяка година, спорядъ сръдствата си, за тѣзи високи цѣль, и за сега опрѣделило да ни внесе 20 лири турски. Въ едно заседание върху истый прѣдмѣтъ, Видинското Читалище рѣшило за-дружно да жертвова четвъртѣтъ часть отъ годишнытъ си приходи за въ ползж на Българскѣтъ Дружинѣ която ще противодѣйствува на Гръцкѣтъ пропагандѣ въ Македоніѣ. Въ едно извъредно заседание, Габровското Читалище рѣшило единодушно да въспита на свой счетъ, въ Габровското дѣвическо училище, двѣ момичета, едното отъ Водинѣ, другото отъ Струмицѣ, за да бждѣ послѣ учителки въ тѣя два градове на Македоніѣ, и ни испраща и писмата отправени за тѣж цѣль до общиннытъ на Водинѣ и на Струмицѣ. Въ сщето врѣмя тѣя три Читалища ни общаватъ значително количество спомоществователи за поврѣменното Списание *Читалище*.

Всѣкы Българинѣ който обычи народа си, ще научи съ радостъ тѣя извѣстія и ще ржкопличи на Тулчане, на Видинци, и на Габровци. Освѣнъ въ начало това, нашій народъ е честолюбивъ, и благородный тѣхенъ примѣръ ще възбуди съревнованіето и на другытъ читалища за да ни испрататъ по-скоро отговоритѣ си, които чакамы за да извѣстимъ на народа си и на нашитѣ братія въ Македоніѣ. Каквѣтъ случай за да покажемъ родолюбіето си къмъ братскѣтъ си любовь, нашытъ македонскы Братія и нераздѣлното единство на Българск. народъ. Каквото и да правитѣ гръцытъ, съ каквыто сумы и да располагатъ зада нарушатъ народностѣж ни, ако всацкытъ читалища покажахъ животъ и сърдце като Тулчанското, Видинското, Габровското, Желѣзниченското и Котленското, нѣма съмнѣніе чи въ растоиніе на нѣколко години мы не само ще сполучимъ да истеглимъ Македонскытъ Българи изъ ржцѣтъ на гръцизма, нѣ и да направимъ начялното ученіе толкова распространено въ народа ни, колкото е и въ най образованытъ дръжавы, което ще бжде една истинска стѣпка къмъ напрѣдка.

Настоятелството
на Цар. Бъл. Читалище

Ратакѣня. (1)

(Изъ Шевченко.)

III.

Канихъ си тѣ до шесть мина
Кумове на радость,
Вечерьтѣ си го кърстихъ :
Име нему Марко.

Раститъ Марко, а старцытѣ
Не знаятъ оуъ радость,
Дѣ дѣте да си го турать,
Дѣ да си го кладятъ,
Що съ него да правятъ,
Мина ся година. Марко
Раститъ, а стелна имъ крава
'Се токо ся гоить . . .

Едно време чърновежда

Млада, бѣлолика,

Дойде при нихъ хубавица

У нихъ да ся главить.

“А що, Недо, да я земець?,”

— Некъ я земець, Трайко.

Мы сме стары, та и слабы,

А дѣте іе малко,

Акъ дѣте и іе порасло,

Али още треба

Нѣкой да го гледа.

— “Я и самъ знаіхъ че треба, —

Старость не іе младость. —

Слава Богу, животь видохъ

Станаль съмъ вечъ гърбавъ. —

Я кажи ны колко искашь

Ругъ за годинъ?,”

— “Колко вие ще дадете.,

— Ные? О не! дочерко,

Такъ не быва, треба дочерко,

Ругъ да си знаешъ.

Казаль нѣкой : кой не знае

Каквъ платъ-ругъ има

Той си нема нищо.

(1) Визд. книж. 24 год. I.

Харпо ли я казвамъ дщерко ?
 Ни ты насъ не знаешъ
 Ни па ные тебе.
 Поживѣй ты малко време
 Въ нашѣтъ колыбѣ.
 Ные тебе ще узнаемъ,
 И ты н: съ ще видишь,
 Тога се за ругѣ.
 Така ли чедо?.,

— “Харпо дѣдо.,,
 “Влези сега въ къщи.,,
 Младата ны хубавица,
 Радостна, весела
 Исто какъ да ся вѣнчана
 Сосъ момче богато
 Исто како да ѳе на сила
 Шѣлый товаръ злато.
 Отзаранъ и до вечера
 Се токо работи
 И во къщи и на двори,
 Кравитѣ нахранва.
 А дѣтето тя си чува
 Исто като майка :
 Дѣлникъ ли ѳе, празникъ ли ѳе,
 Главѣтъ му мые,
 Секий день тя го облеква
 Въ кошулчицѣ бѣлѣ.
 Гали него, игра съ него,
 И пѣсни му пѣе.
 А въ недѣлѣхъ тя отъ него
 Никакъ не ся дѣли.
 И ся чудѣтъ дѣдо съ бабѣ
 И ся молѣтъ богу.
 А безсонна ратакиня
 Сека ноцъ и вечеръ
 Своѣхъ срека се си кълна,
 Тежко-горко плаче ;
 Никой нея не я слуша
 Никой не я гледа,
 Освѣнѣ Марка малечкаго,
 Та и онъ не знае,
 Защо плаче ратакиня
 Съ сълзи го умыва.

Не зна' Марко, защо она
 Такъ цѣлува него, —
 Не яде тя и не пие
 А' се него гледа.
 Марко не зна' защо въ полнощъ
 Кога той во люлка
 Ся превърнѣх иль заплаче, —
 Скокнува на нозѣ,
 Го покрыва, кърсть му прави,
 Залюлва го тихо:
 Се кога тя става, слуша
 Какъ дѣте си дыше.
 Ратакиня Марко рано
 Рѣцѣ си простира,
 Ганинѣ казва мамо...
 Такъ си расте Марко, расте
 И незнае нищо.

IV

Години минахъ ся не малко,
 Рѣката течеше какъ напрѣдъ;
 Въ къщи злото пакъ ся върна
 Не малко то сълзи донесе.
 Запапахъ бабѣ ны Неда
 И одвай, одвай дѣда Трайка
 Откинахъ. Бѣше отишло
 Проклетото лошо, заспало бѣ.
 И пакъ во къщи радость веселба;
 Ся върна изъ горета тъмна
 До дѣда въ къщи да живѣе.
 Марко вече младъ работникъ
 Онѣ на есень не ношува
 Ни подъ срѣхъ, ни во къщи;
 Време дошло да го женѣтъ
 “А за коя?., мысли дѣдо,
 Па опитватъ ратакинѣ.
 Ратакиня съ драго сърдце
 Пратила бы, ако могла,
 До царската дщерка сваты:
 “Треба ные, дѣдо, трѣба
 Да пытаме сына Марка.,,
 —“Харно, дщерко, пыта щеме,
 И ще го посвършимъ.,

Пытахъ го и узнахъ.
 Марко па ся загна, бѣга,
 Сватове да търси. Ето ги
 Върнахъ ся съ бѣлы кърпы
 И сосъ кравай отъ невѣста.
 Бѣхъ свършили дѣвойкѣ
 Хубавицѣ — царскѣ дщеркѣ,
 Бѣ я' зело царевото,
 Царевото хазнатарче.
 "Богъ да прости.,, дѣдо каза
 Треба сега да помислимъ,
 Кога и щегдѣ направимъ
 Сватбѣ... И вѣнцы на глава.
 Само іедно тежко ми іе :
 Кой ще бѣде нѣму майка?
 Не доживѣ моя Неда!...
 И заплака съззы ііе
 Дѣдо ; а па тамо ратакиня
 Хванала ся за прагъ горный,
 Го обгърна тя сосъ рѣцѣ,
 Станала іе като мъртва,
 Само тихо казвала іе
 Майко... мале... майко !.,

V

Презъ недѣля тамъ дѣвойки
 Мѣсахъ си кравай
 Тамо въ къщи. Старый дѣдо
 Съ сичка сила,
 Сосъ дѣвойки тропа, игра,
 И мете си дворѣтъ ;
 Кой що мине, или вяхъ
 Во дворѣ си го выкатъ,
 И го служатъ сосъ ракія
 Канить го на сватба.
 Едвай му ся влечать нозѣ,
 А онъ търчитъ бѣгать.
 А во къщи пискотъ, выкотъ :
 Една тамо хлѣбъ си мѣсить,
 Друга зема и го пече,
 Други тамо варѣтъ ястіе,
 Други метѣтъ, мѣѣтъ ; —
 Трети... Си сѣ чужды лѣди.

Ами ратакиня ?
 Въ Кіевъ поїде на молитва,
 Тамъ отишла Ганна,
 Мало ль съ нея разговаралъ
 Дѣдо, а па Марко
 Плакалъ, дори сълзы ронилъ
 Да му бѣде майка :
 “О, не, Марко, то не бѣва,
 Майка да ты бѣдѣ,
 Тѣ сѣ люди, ’си богагы
 Я съмъ ратакиня,
 Тебѣ ще ся смѣѣтъ, Марко,
 Богъ да ви помогне !
 Я ще поїдамъ во градъ Кіевъ,
 Богу да ся молимъ,
 А отъ тамо ще ся върнамъ,
 При васъ пакъ ще доїдамъ
 Ако шете ; ще ся трудамъ
 Дори имамъ силы.
 И сосъ чисто сърдце Ганна
 Благослови Марка . . .
 Па заплака и си тѣргна
 На пѣть за-во Кіевъ.
 Ся разигра въ кѣщи сватба,
 Сватба, та веселба ;
 Свирки свирѣтъ, а тамъ люди
 Хоро си играятъ.
 Превареницѣ тѣ пѣтъ,
 Полу-пѣтъ, полуліѣтъ,
 Доръ столове съ нея мыѣтъ.
 Ратакиня Ганна бѣрза,
 Бѣрза тя во Кіевъ.
 Стигна въ Кіевъ — па ся глави
 Тамъ у чужды люди,
 Кутра Ганна, па ся глави
 Водѣ да имъ носи,
 Че не бѣ останалъ пенезъ
 Да земе молитвѣ
 Отъ свята Варвара.
 ІЕ носила, іе носила
 Ратакиня водѣ
 Доръ спечели осъмъ гроша
 Па купила Марку,

У пещерѣ светѣ шапкѣ
 У светый Іована
 Да не боли глава Марку.
 И за неговѣ невѣстѣ,
 У Варварѣ светѣ
 Пърстенче тя купи.
 На 'си светцы ся поклони
 И назадъ си търгна.

Дойде дома ратакиня.
 Марко съ Катеринѣ,
 Бѣхѣ излегли дор' на порты
 Нея да пречекѣтъ.
 Въ кащи Ганна отведохѣ
 Ставихѣ и ручекѣ.
 Пожѣтъ нея хранжѣтъ нея,
 Пыжѣтъ я за Кіевѣ,
 И во стажѣ Катерина
 Посла и постелѣжѣ.

“Зачто они ме любжѣтъ?
 Зачто честжѣтъ мене?
 О Боже мой, Вышній Боже!
 Може тѣ вечѣ знажѣтъ....
 Може тѣ ся досѣтихѣ....
 Не! тѣ не сѣ сѣщѣтъ; —
 Они добры....

Ратакиня
 Тежко си заплака.

V

До три пѣти замързано въ поле,
 До три пѣти оимързано въ поле,
 До три пѣти ратакиня въ Кіевѣ
 ІЕ испращала млада Катерина
 Исто како майкѣ; и въ четвъртый
 Ката нея испроводи
 Тамо въ поле дори до могилѣ,
 Гдѣ и Бога Ката іе молила,
 Ратакиня скоро да ся върне,
 Че безъ нея въ кѣща тежко, тежко,
 Тежко, исто какъ безъ своя майкѣ.
 Послѣ пречистѣ, въ недѣлѣжѣ
 Старый дѣдо сѣдналъ бѣше
 Само по кошулѣжѣ бѣлъ,
 Тамъ на припекѣ да ся грѣе;
 А предъ него внучето му

Си играеше сось куче,
 Внучка му бѣ ся облекла
 Въ Катиниѣ дрехи, и че ужъ
 Идѣть на гости у дѣда.
 Дѣдо гледа и ся смѣе,
 'Я погали и говори
 Като сось мома голѣмъ. —
 "Що си дошла безъ лѣтицъ?
 Или ти я грабналъ пѣкой?
 Иль забрави да я земишь?
 Иль со' сѣмъ не си сготвила?
 Срамъ іе, дщерко, срамъ іе!,,
 Скърцна! — влезе ратакия.
 Дѣдо скокна и причека
 Съ внуцытѣ си Ганнѣ.
 "Още не ся върна Марко?,,
 Ганна дѣда си попыта.
 — "Не! не ся іе върналъ еще.,,
 — «А я одвай, одвай дойдохъ
 До вашата къща.
 Не ми ся щеше на чуждына
 Да умрамъ самичка!
 Марка да дочекамъ само...
 Станало ми тежко!,,
 И изъ торбата изваде
 На внуцы раздава:
 Кому кърстче и мониста,
 Кому светый образъ.
 А на Карпата донесе
 Дървенъ конь да игратъ.
 И четвъртый вече пѣрстень,
 Отъ Варвара света;
 Той — за Катъ, а на дѣда
 Вошенны ми свѣщи.
 А на Марка, какъ и себѣ
 Нищо не донесе;
 Не донесе; не купила
 Че пары немало;
 Не іе могла да добые.
 Его има още
 Поль-колаче!,,
 И по залагъ
 Раздѣли на дѣца. (Слдува)